

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLET ADAMLARINDAN SADEDDİN
KÖPEK VE FAALİYETLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
İsmail KARAKOÇ**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Salim KOCA**

Ankara, 2013

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLET ADAMLARINDAN SADEDDİN
KÖPEK VE FAALİYETLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
İsmail KARAKOÇ**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Salim KOCA**

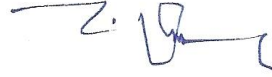
Ankara, 2013

ONAY

İsmail KARAKOÇ tarafından hazırlanan "Türkiye Selçuklu Devlet Adamlarından Sadeddin Köpek ve Faaliyetleri" başlıklı çalışma 14.08.2013 tarihinde yapılan savunma sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Refik TURAN (Başkan)

Prof. Dr. Salim KOCA

Prof. Dr. İlhami DURMUŞ

ÖZET

KARAKOÇ, İsmail

TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLET ADAMLARINDAN SADEDDİN KÖPEK VE FAALİYETLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA, 2013

İktidar gücü insan hayatının her evresinde varolmuştur. İkel kabilelerden, modern devletlere kadar her türlü örgütlenmede insanları bir arada tutan güç olmuştur. Ancak oluşum sürecinde her iktidar farklı dayanak noktaları belirlemiştir. Mesela, Türk devletlerinde iktidar gücü Tanrı'ya dayandırılmıştır. Tanrı'nın hükümdar ve ailesini dünyaya nizam vermesi için gönderdiğine inanılıyordu. Bu nedenle hanedan üyesi olmayan birinin iktidara sahip olması söz konusu değildi. Ancak, Türkiye Selçuklu devlet adamlarından Sadeddin Köpek gayrı-ı meşru bir girişimle iktidarı ele geçirmek istemiştir. Hanedan üyesi olmamasına rağmen gerçekleştirdiği faaliyetler sultan Keyhüsrev'i büyük sıkıntılar içine düşürmüştür.

Anahtar sözcükler: İktidar gücü, Devlet adamı, Sultan Keyhüsrev, Hanedan, Yönetim

ABSTRACT

KARAKOÇ, İsmail

TURKISH SELJUKS STATEMAN SA'AD AL-DİN KÖPEK AND HIS ACTIONS

MASTER'S THESIS

ANKARA, 2013

Power for ruling, which keeps people together from primitive tribes to modern states, exists in all periods of man's life. However, it has different bases while it occurs. For example, in ex-Turkish States, it was based on the God that was believed to have sent the ruler and his family to the World for order. Therefore, someone who wasn't a member of the dynasty was impossible to have any power. Yet, of the Turkish Seljuks, Sa'ad al-Din Köpek, a statesman, sought to get hold of power illegally. Although he wasn't a member of the dynasty, the acts he had performed put Kayhusrew the Sultan into great trouble.

Key word: Power for ruling, Statesman, Sultan Kayhusrew, Dynasty,

ÖNSÖZ

Farkında olmasak da iktidar gücü hayatımızın her tarafını sarmış durumdadır. Günlük yaşamımızın her dakikasında bir şekilde bir iktidar türüyle muhatap olmaktadır. Okuldaki bir müdür, trafikteki bir polis, ailedeki otoriter bir baba ya da bir devlet başkanı. Burada sistemin boyutu önemli değildir. İnsanların bir arada bulunduğu her ortamda muhakkak bir iktidar gücü ortaya çıkacaktır. Çünkü güç kullanma yetkisi olarak tanımlayabileceğimiz iktidar, insanlar arasındaki sorunların çözümü ve düzenin sağlanmasıyla sorumludur.

Bu çerçevede düşünüldüğünde gelişmiş bir iktidar anlayışına sahip olan Türk devletleri özgün bir siyasi yapılanma oluşturmuşlardır. Türk devletlerinde ilahi temeller üzerine kurulan iktidar gücünün tanrı tarafından verildiğine inanılıyordu. “Kut” olarak nitelendirilen bu anlayışta, hanedan üyelerinin iktidara sahip olma hakkı bulunmaktaydı. Dolayısıyla iktidar için sürekli bir mücadele söz konusuydu.

Hanedan üyeleri arasındaki bu mücadeleler meşru bir hak olmakla birlikte, Türk tarihinde gayr-ı meşru yollarla iktidarı ele geçirme girişimleri de olmuştur. Uygurlarda Tun Baga Tarkan ve Türkiye Selçuklularının son dönemlerinde Baba İlyas Horasani iktidarı ele geçirmek için teşebbüslerde bulunmuşlardır. Ayrıca büyük Selçuklu veziri Nizamülmülk de sultan Melikşah döneminde yönetime ortak olabilmek için faaliyetlerde bulunmuştur. Hanedan üyesi olmadıklarından dolayı gayr-ı meşru olarak ifade edebileceğimiz bu faaliyetler Türk devlet geleneklerine aykırı durumlardı.

Tezimizin konusu olan Türkiye Selçuklu devlet adamlarından emir Sadeddin Köpek de bu şekilde gayr-ı meşru bir yolla sultan Keyhüsrev'in tahtına göz dikmiştir. İzlediği siyasetle devlet adamlarını idareden uzaklaştırmış ve küçük yaşta sultanı etkisi altına almıştır. Bu nedenle bize de tezimizde iktidar kavramını, Türk devletlerde iktidar gücünün kullanımını ve Sadeddin Köpek'in gayr-ı meşru teşebbüsünü inceledik. Türkiye Selçuklu

devletinin son dönemlerinde yaşanan bu vahim hadise devletin çöküşünü hızlandırmakla birlikte, devletin içinde bulunduğu olumsuzlukları göstermesi bakımından önemli bir örnek olmuştur.

Araştırmalarımızda dönemin ruhunu yansıtan kronik eserlerden olabildiğince yararlanmaya çalıştık. Bu çalışmalarım sırasında bana fazlasıyla müsamaha gösteren ve her konuda yardımını ve desteğini esirgemeyen Sayın Hocam Prof. Dr. Salim KOCA' ya sonsuz teşekkürlerimi arz ederim.

İsmail KARAKOÇ

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1

I.BÖLÜM

SADEDDİN KÖPEK'İN ALÂEDDİN KEYKUBAD DÖNEMİNDEKİ FAALİYETLERİ VE SULTANIN ÖLDÜRÜLMESİNDEKİ ROLÜ

A-) SUİKASTI HAZIRLAYAN SEBEPLER	13
B-) HAIN PLAN'IN UYGULANMAYA KONULMASI	14
C-)SULTAN KEYHÜSREV'İN TAHTA ÇIKIŞINDA SADEDDİN KÖPEK'İN ROLÜ.....	17

II. BÖLÜM

SADEDDİN KÖPEK'İN TÜRKİYE SELÇUKLU İKTİDARINI ELE GEÇİRME FAALİYETLERİ

A-) İKTİDARA GİDEN YOLDA ATILAN İLK ADIM: KAYIR HAN'IN TASFİYE EDİLMESİ.....	24
---	----

B-) SADEDDİN KÖPEK'İN RAKİPLERİNİ BERTARAF ETMESİ.....	26
1-) Devlet adamlarına karşı meydan okuyuş: Atabey Şemseddin Altunapa'nın öldürülmesi.....	27
2-) Hanedan üyelerinin safdışı bırakılması.....	29
3-) Taceddin Pervane'nin katledilmesi.....	31
4-) Sadeddin Köpek'in rakipsiz kalması.....	33
C-) SADEDDİN KÖPEK'İN SÜMEYSAT KALESİNİ FETHETMESİ.....	34
D-) SELÇUKLU SOYUNA SÜRÜLEN KARA LEKE: SADEDDİN KÖPEK'İN HANEDAN ÜYELİĞİ İDDİASI.....	35
E-) SADEDDİN KÖPEK'İN ÖLDÜRÜLMESİ.....	37
F-) SADEDDİN KÖPEK'TEN SONRA TÜRKİYE SELÇUKLULARININ İÇİNE DÜŞTÜĞÜ SIKINTILI SÜREÇ.....	41

III. BÖLÜM

SADEDDİN KÖPEK'İN ŞAHSİYETİ

A-) KARAKTERİ.....	45
B-) KOMUTANLIK YETENEĞİ.....	47
C-) KÜLTÜREL CEPHESİ.....	47
SONUÇ.....	49
KAYNAKÇA.....	51

KISALTMALAR

Ansk.	: Ansiklopedisi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
İBÜY.	: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
Sad.	: Sadeleştiren
TDAV.	: Türk Dünyası Araştırma Vakfı
TKAE.	: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TVYY.	: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

Hükmetme içgüdüğü şüphesiz ilkel insan topluluklarından günümüz modern dünyasına kadar insanlığın her evresinde varlığını ve önemini koruyan bir konu olmuştur. İktidar olarak nitelendirilebilecek ve kabaca güç kullanma yetkisi veya bir ülkeyi yönetme gücü olarak tanımlayabileceğimiz bu olgu tarih boyunca büyük küçük her türlü örgütlenmede kendini göstermiştir. Otuz kırk kişiden oluşan küçük bir klanda da şemsiyesi altında milyonları barındıran bir imparatorlukta da bu unsur hep varolmuştur.¹

Sosyal bir varlık olması sebebiyle topluluk halinde yaşama isteği insan için vazgeçilmez bir gereksinimdir. Daha herhangi bir teşkilatlanma girişimlerinin görülmediği dönemlerde dahi insandaki konuşma, duygularını paylaşma, ortak yaşam alanları oluşturma içgüdüleri, onu bir arada yaşamaya zorlamıştır. Doğada hayvanların dahi sürüler halinde yaşadığı, avcı hayvanlara karşı birlikte savunma önlemleri aldığı göz önüne alınırsa; varlıkların en gelişmiş olan insanın da daha üst bir birliktelik veya örgütsellik yapısı kurması rahatlıkla düşünülebilir. Dolayısıyla insanın tek başına, birinin diğerinden haberdar olmadığı bir yaşam tarzını benimsemesi varoluşu gereği mümkün görülmemektedir.²

İnsanların genel ihtiyaçları çerçevesinde oluşturulan bu topluluklarda bir iktidar gücü oluşturulmak isteniyorsa yapılması gereken ilk iş insanların tüm arzu ve hırslarıyla benimseyebilecekleri bir fikrin ortaya konması olacaktır. Bu fikri gerçekleştirmek isteyen insanların arasında iktidar arzusu en büyük olan kişi diğerlerini kendi etrafında teşkilatlandıracaktır.³ Ruh ve bedenlerinin içine bu fikirleri işlemiş olan topluluklar arzu ettikleri düşünceleri gerçekleştirebilmek için olağanüstü bir gayret ve örgütlenme yapısı içine girecektir. Her türlü fedakârlık ve yardımlaşmanın üst seviyelere ulaştığı ve manevi bir ortamın olduğu böyle zamanlarda, bu inanmış kalabalığı yönlendirecek tek güç iktidar olacaktır.

¹ ÇETİN, 2010: 28; FİŞEK, 2005: 47; POGGİ, 2011: 4

² ŞENEL, 2011: 41; AKAL, 2009: 43

³ A. BERLE, 1980: 47; HALL- IKENBERRY, 2005: 2; CRONE, 2007: 3

İktidarın bir diğer dayanak noktası ise, müesseselerin kurulmasıdır. İlk oluşum döneminde iktidarın az sayıda insan topluluğuna hitap etmesi sebebiyle müesseselerin gelişmemiş olması pek sorun yaratmaz. Ancak zaman içerisinde devlet işlerinin daha karmaşık hale gelmesi ve gölgesi altında yaşayan insanların sayısının artması, işleri tepedeki yöneticinin tek başına halletmesine imkân tanımamaktadır. Dolayısıyla iktidar sahibi zaman içerisinde bir vekâlet yönetimi oluşturmalı veya otoritesini kendine bağlı yöneticileriyle paylaşmalıdır.⁴

İktidarın güçlü ve sürdürülebilir olmasında etkili olan diğer bir husus da kültür birliğidir. Yöneten ve yönetilenlerin ortak bir kültüre, aynı gelenek, görenek ve düşünüş yapılarına sahip olmaları teşkilatlanmayı hızlandıran bir gelişmedir.⁵ Bundan kastımız bir devletin hâkimiyeti altındaki insanların tamamının aynı kültür kökenine sahip olması değildir. Zaten büyük teşkilatlanmalarda bunun oluşması da imkânsızdır. Ancak devletin alt kademelerde sağlanacak kültürel birlik, iktidar ile halk arasındaki bütünleşmeyi artıracaktır. Devlet tek merkezden yönetilse bile, o merkeze bağlı yerel yöneticilerin halkla aynı kültürel bağlara sahip olması iktidarı daha da sağlamlaştıracaktır.

Bu üç unsurun bir araya gelmesiyle oluşan iktidar gücü tarih boyunca birçok şekilde kullanılmıştır. Bu iktidar çeşitleri arasında en uzun süre varlığını devam ettireni **geleneksel iktidar** tipi olmuştur. Bu iktidar tipi, özünü geçmişten gelen alışkanlıklara dayandırması sebebiyle toplum nezdinde büyük bir kabul görmüştür. Yine, örf ve adetlere bağlılığı öngörmesi insanların bu iktidara duyduğu saygıyı artırmıştır. Bu nedenle iktidar sahibi, diğer iktidar biçimlerine göre burada kendini daha rahat ve güvende hissetmektedir. Ayrıca hükümdara karşı gelmenin bir suç hatta dindışı bir davranış olduğu düşüncesi de bu hissiyatı artıran bir unsurdur.⁶

Geleneksel iktidar tipinin yanında bir de halkın onayına ihtiyaç duymayan **yalın iktidar** tipi bulunmaktadır. Bir iktidara sadece ve sadece

⁴ A. BERLE, 1980: 15; MENDEL, 2005: 12–13

⁵ A.BERLE,1980: 53

⁶ RUSSELL, 2002: 36

iktidar olduğu için saygı duyuluyorsa, o bir yalın iktidardır.⁷ Bu iktidar tipi genel olarak askeri esaslara dayanmakla birlikte ülke içinde despotizm, ülke dışında da fetih biçimini alabilmektedir. Ülke içinde iktidara karşı isyan edenlerle yapılan mücadeleler veya ülke dışında yeni bir şehir ele geçirildiğinde yerli halka uygulanan yaptırımlar hep yalın iktidar tipine örnektir.

Yalın iktidar kadar kanlı ve baskıcı olmasa da yine etkin bir güç kullanma şekli olarak **perde arkası** iktidardan da bahsetmemiz gerekir. Genelde hükümdarlara yakın kişilerin veya saray içerisindeki görevlilerin geri plandan ülkeyi yönetmeleri bu türe girmektedir.⁸ Göz önünde olmasalar da ülke idaresinde asıl güç onların elindedir. Çünkü onlar için şan ve şöhretten çok, iktidar gücü önemlidir. Bununla beraber kan yolu ile iktidarın ele geçirilemeyeceği bilinmekte ve bu nedenle mevcut hükümdarı kontrol altına alma düşüncesi ön plandadır. Ayrıca mevcut hükümdarın güçlü bir otoriteye sahip olmaması da, perde arkası iktidarın oluşumuna fırsat tanımaktadır. Çünkü zayıf otoriteye sahip olan kişilerin etki altına alınması her zaman daha kolay olmuştur. Bu nedenle Tezimizin konusu gereği Sadeddin Köpek'in faaliyetlerini incelerken perde arkası iktidara değinmememiz mümkün değildir. Sultan Keyhüsrev'in zayıf bir otoriteye sahip olmasından faydalanan Sadedin Köpek iktidarı ele geçirme hayallerine kapılmıştır. Bu hayalleri gerçekleştirmek için de birçok girişimde bulunmuştur. Bu girişimlerin büyük bir kısmı perde arkası iktidara girmektedir. Dolayısıyla bu konuyu ileriki bölümlerde daha ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz.

Bahsedilen bu iktidar biçimleri içerisinde diğerlerinden farklı olarak halkın onayına fazlasıyla ihtiyaç duyulan bir diğer tür de **devrimci iktidardır**. Bu iktidar türü alışılmış düzenin dışında veya yaşanan yozlaşma karşısında yeni bir düşünce tarzının ortaya çıkarılması olarak düşünülebilir. Burada ilk olarak halkın büyük çoğunluğu veya hatırı sayılır bir azınlık grup eski iktidarı devirme düşüncesiyle harekete geçirilmektedir.⁹ Ortaya konulan yeni fikir ve

---

⁷ RUSSELL, 2002: 92

⁸ RUSSELL, 2002: 45

⁹ RUSSELL, 2002: 37-38

düşünceler halk nezdinde ne kadar kabul görürse, iktidarı ele geçirme teşebbüsü de o kadar güçlü olur. Eski tabuları yıkma ve baskıcı yönetimden kurtulma gibi düşünceler bu değişime sağlanan katkıyı artırmaktadır.

Devrim iktidarı ortaya çıkışından, başarıya ulaşıncaya dek üç ana evre yaşanmaktadır. İlk evre mevcut iktidarın eksikliği veya işlemez hale geldiği düşüncesinin insanların kafasında yer edinmeye başladığı fikir aşamasıdır. Burada insanlar ilk defa mevcut iktidarla ilgili bazı şeylerin ters gittiğini düşünmeye başlarlar. Propaganda araçları ile kendilerine destek verebilecek kişileri etkilemeye çalışırlar. İkinci evre ise, oluşturulan ortak fikir çerçevesinde güç kullanarak mevcut iktidarın yıkılmasıdır. En kanlı olan kısımda burasıdır. Kendini korumak isteyen mevcut iktidar ile onu yıkmak isteyen güç arasında uzun mücadeleler yapılır. Son aşamada ise yıkılan iktidarın yerine yenisi kurulur. Sırasıyla bu üç evrenin başarıya ulaşması devrim iktidarının gerçekleşmesini sağlar.

Olağanüstü olaylar ve büyücülükle ortaya çıkan **Ruhban iktidarı** da tarihte uzun süre etkisini korumuş iktidar türlerinden biridir. Sihir yoluyla insanları iyileştiren ilkel bir kabile şefiyle, Ortaçağ Avrupa'sının üstüne kara bir bulut gibi çöken Katolik kilisesi gibi dini bir otoritenin iktidar olmasını ifade eder. Mesela ilkel kabilelerde kabile şefleri hem yöneticilik görevini icra eder hem de kabilenin dini törenlerini yönetirdi.¹⁰ Ortaçağ'da olduğu gibi Katolik kilisesi krallar üzerinde kesin bir otoriteye sahipti. Dini otoritenin siyasi iktidar karşısındaki üstünlüğü ruhban iktidarının en önemli göstergelerindendir. Burada dine duyulan saygı, din adamları tarafından bir kazanç kapısı olarak görülmekte ve dini hassasiyetler çıkarılara alet edilmektedir.

Ancak burada **karizmatik iktidar** yapısıyla ruhban iktidarı birbiriyle karıştırılmamalıdır. Yönetme yetkisinin Tanrı tarafından verildiği inanılışı olan karizmatik iktidarda, ruhban iktidarında olduğu gibi din adamları sosyal hayatta ayrıcalıklı bir sınıf oluşturmamaktadır.¹¹ Karizmatik iktidarda hükümdarlar meşruiyetlerini Tanrıdan almaktadır. Ayrıca iktidar sahipleri kendilerini Tanrının yeryüzündeki vekilleri olarak görmekte ve ancak onun

¹⁰ RUSSELL, 2002: 49

¹¹ KAFESOĞLU, 2006: 248

izin verdiği süre içerisinde iktidarda kalabilmektedir. Hemen burada belirtebiliriz ki, Türk devletlerinde yer alan kut anlayışına baktığımızda da karizmatik iktidarın varlığını görmekteyiz. Türk kağanlarının kendi güçlerini gökyüzündeki tanrıdan aldıklarına inanmaları bu iktidar türünün varlığını kanıtlamaktadır.

Din üzerine kurulu ve insanların manevi duygularının yardımıyla hayat bulan bu iktidar tiplerinin yanında daha çok maddi unsurlara önem veren **iktisadi iktidar** tipi de gelişmekte olan dünyada etkin bir yayılma alanı bulmuştur. Ekonomik bağımlılığın siyasi bir çıkar oluşturması, insanların hem siyasi hem de ekonomik olarak iktidar sahiplerinin boyunduruğu altına girmesine neden olmuştur. Bir insanın diğerine borçlu olması, bir çiftçinin devlete borçlu olması veya bir devletin başka bir devlete borçlu olması, alacaklının her zaman bir adım önde olmasını sağlamıştır.¹² Borçlu olan taraf en azından borcu bitene kadar alacaklıyı memnun etmek isteyecektir. Bu durum da ilerleyen zamanda alacaklının, borçlu kişi üzerinde iktidar kurmasıyla sonuçlanacaktır.

Modern dünyanın gelişmesiyle birlikte **anayasal iktidar** olarak nitelendirilen ve şu anda dünyanın birçok yerinde varlığını koruyan bir iktidar tipi daha ortaya çıkmıştır. 1215 yılında İngiltere’de Manga Charta ile başlangıç sürecine giren anayasal iktidar, Fransız ihtilaliyle tüm dünyada yaygın bir hale gelmiştir. İnsanların temel hak ve özgürlüklerinin kanunlar çerçevesinde garanti altına alındığı ve hukukun üstünlüğü ilkesinin benimsendiği bu iktidarlarda keyfi uygulamalara yer yoktur.¹³ Devlet yönetimi ve kişisel haklarla ilgili her türlü yaptırım kanunlarca belirlenmiştir. Herkes kanunlar karşısında eşit haklara sahiptir. Dolayısıyla gücü belirleyen unsur kanunlardır.

Bu iktidar çeşitleri göz önüne alındığında Türklerin uzun yıllarca belirli esaslara göre oluşturduğu iktidar anlayışında iki tür yapılanma göze çarpmaktadır. Birincisi önceden belirlenmiş, herkesin kabul ettiği, değişmez ve karşı konulamaz kurallardır. Bu kurallar iktidarın ana yapısını

¹² RUSSELL, 2002: 114–128

¹³ OPPENHEIMER, 2005: 169

oluşturmaktadır. İkincisi ise, kurulan iktidarlarda zaman içerisinde gerekli görülen, değişebilen ve farklılık gösterebilen uygulamalardır. Böyle bir yapılanma Türklerin sağlam bir iktidar yapısı kurmasına imkân sağlamakla birlikte, değişen dünya şartlarına karşı iktidar yapısını koruyabilen bir esneklik sağlamıştır.

İlk Türk devletlerinde iktidar anlayışına baktığımızda öncelikle **karizmatik iktidar** tipinin varlığını görmekteyiz.¹⁴ Ülkeyi yönetme yetkisinin hükümdara tanrı tarafından verildiği inancı olan “kut anlayışı ” Türklerdeki karizmatik iktidarın en önemli unsurudur. Tarihte bilinen ilk Türk devleti olan Hunlardan başlayarak daha sonra kurulan tüm Türk devletlerinde bu anlayışın devam etmesi ülke yönetiminin ilahi bir güç kazanmasına neden olmuştur. Esasen ilk Türk devletlerinde din ile iktidarı ikiz kardeş gibi aynı kaynaktan beslenmiştir. Tarihi kaynaklara baktığımızda bunu açıkça görebilmekteyiz. Türk tarihinin ve edebiyatının ilk yazılı örnekleri olan Orhun Abidelerinde Türklerdeki iktidar anlayışının dini inançlarla nasıl bezendiği ortaya konulmuştur. Şöyle ki, Kültigin yazıtında yer alan, “**Tanrı buyurduğu için, kendim devletli olduğun için, kağan oturdum.**”¹⁵ sözleriyle iktidarın kaynağının ilahi olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca yazıldığı dönemin ötesine ulaşan ve genel itibarıyla tüm Türk tarihi hakkında muazzam bilgiler veren Yusuf Has Hacib’in Kutadgu Bilig’inde Türk hâkimiyet anlayışı ile ilgili önemli bilgiler bulunmaktadır. Öyle ki, “**Bu beylik mesnedine sen isteyerek gelmedin, onu Tanrı kendi fazlı ile sana ihsan etti. / Lütuf ederek, sana bu beyliği verdi, ey bilgisi geniş olan insan, buna şükret.**”¹⁶ ifadeleri Orhun yazıtlarındaki bilgilerle örtüşmektedir. Zira bu iki kaynaktan da anlaşıldığına göre Türk kağanları iktidarı Tanrının yardımıyla elde ettiklerine inanıyorlardı.¹⁷ Hâkimiyet gökyüzündeki Tanrıdan başlamakta ve ondan gelen yönetme gücü kut vasıtasıyla kağan ve ailesine sirayet etmekteydi. Aslında bu şekilde sistematikleştirilen hâkimiyet anlayışı iktidar ve din arasında ayrılmaz bir bütünlük oluşturmuştu.

¹⁴ KAFESOĞLU, 2006:248; KOCA, 2011: 75

¹⁵ ERGİN, 2006: 7

¹⁶ YUSUF HAS HACİP, 1974: 5469–5470. beyit.

¹⁷ YILDIRIM, 1998: 105–106

İlk Türk devletlerinde hâkimiyet anlayışı yukarıdan aşağıya doğru genişleyen bir yapıya sahipti. Bu yönüyle onu bir piramide benzetebiliriz. Piramidin en tepesi her şeyin mutlak sahibi olan Tanrı'yı temsil etmektedir. Tabanı ise yeryüzünü ifade etmektedir. Soyut bir güç olarak piramidin tepesindeki Tanrının yönetme iradesi aşağıya doğru inildikçe genişleyen ve somutlaşan bir siyasi güce dönüşüyordu. Bu dönüşüm sırasında Türk kağanları kendilerini Tanrının yeryüzündeki vekili olarak görüyor ve bu ilahi gücü kendi üzerlerinde somutlaştırıyorlardı. Bilge kağanın **“Tanrı gibi gökte olmuş Bilge kağanı.”**¹⁸ sıfatını kullanması bunun bir göstergesidir. Buradaki anlam kendisini Tanrı yerine koymak değil, Tanrının kutsal vekili olduğunu belirtmek olsa gerek. Çünkü Türk tarihinin hiçbir döneminde yöneticiler kendilerini olağan üstü vasıflara sahip bir insan veya Tanrı olarak görmemiştir.¹⁹ Bu nedenle Bilge Kağanın da kendisinin Tanrı olarak telakki etmesi pek mümkün gözükmemektedir.

Piramidin taban kısmını ifade eden yeryüzü ise tanrının vekili olan Türk Kağanı tarafından yönetiliyordu. Geometrik olarak aşağıya indikçe piramidin tabanı genişlediği gibi Tanrının hâkimiyeti de genişleyerek tüm dünyayı sarıyordu. Bu durum Türk kağanlarının evrensel bir hâkimiyet anlayışına sahip olduğunu gösteriyordu. Mesela Bilge Kağan yazıtının kuzey yüzünde **“Doğuda gün doğusuna, güneyde gün ortasına, batıda gün batısına, kuzeyde gece ortasına kadar, onun içindeki millet hep bana tabidir.”**²⁰ şeklindeki ifadeyle bu anlayış belirtilmiştir. Özellikle burada herhangi bir doğal sınırın çizilmemesi Türk hâkimiyetinin evrensel bir boyutta olduğunu göstermektedir. Cihan hâkimiyeti olarak nitelendirilen bu anlayış ilk Türk devleti olan Hunlardan ve özellikle Mete Han'dan itibaren Türk yöneticileri tarafından gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.²¹ Nitekim yine Orhun abidelerinde yer alan **“Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insanoğlu kılınmış. İnsanoğlu üzerine ecdadım Bumin kağan, İstemi kağan oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini töresini tutuvermiş,**

¹⁸ ERGİN: 2006: 3

¹⁹ KAFESOĞLU, 2006: 256, KOCA, 2011: .76; HASSAN, 2000: 167

²⁰ ERGİN, 2006: 57; ÖLMEZ, 2012: 134; TEKİN, 2010: 145

²¹ TURAN, 2005: 103

düzenleyivermiş²² ifadeleri bu düşünceyi desteklemektedir. Ayrıca Türklerin en önemli sözlü edebiyat örneklerinden bir olan Alp Er Tunga destanında “***Uçsuz bucaksız yeryüzünün billur sulu gölleri, kıvrak akışlı ırmakları, bunların üstünde göz kamaştıran gökyüzü tümüyle Türk hükümdarlarının elinde ve ona itaatkâr olan yüce Türk ulusunu büyük kahraman Alp Er Tunga idare etmekteydi. Bu hükümdar Tanrı tarafından Türkler ve bütün dünya milletleri için onları, adaletle yönetme amacıyla görevlendirilmişti.***”²³ ifadesi yer almaktadır. Burada yine herhangi bir millet ya da topluluk adı verilmeden tüm insanlığın tek çatı altında yönetilmesinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla Türk Kağanları sadece Türk milletinin üzerine değil, tüm dünyayı içine alan bir hâkimiyet anlayışına sahiplerdi.²⁴

Türk-İslam devletlerindeki hâkimiyet anlayışına baktığımızda ise, İslamiyet öncesinde özgün bir şekilde oluşturulan devlet yapılanmasının küçük değişikliklere rağmen varlığını koruduğunu görmekteyiz. Özellikle İslam’ın yönetim ile ilgili görüşleri Türk idare anlayışlarına başarılı bir şekilde uyarlanmıştır. Mesela, Orta Asya Türk devletlerinde varolan kut anlayışı Türk-İslam devletlerinde de varlığını korumuştur. Ancak, burada kut anlayışı İslam’ın siyasal anlayışına göre yeniden yapılandırılmıştır. İslamiyet öncesi Türklerde hâkimiyetin en üst noktasında Göktanrı yer alırken, Türk-İslam devletlerinde bu noktaya Allah’ın gücü ve inayeti yerleştirilmiştir.²⁵ Meşruiyet kaynağı olarak Göktanrı’nın yerini Allah inancı almıştır. Yani hâkimiyetin kaynağı ilahi kalmakla birlikte, başvuru bu ilahi güç üzerinde değişiklik yapılmıştır. Böylesine bir değişikliğin pek fazla sorun yaşanmadan yapılabilmesi tamamen Türklerin teşkilatlanma konusundaki tecrübe ve esnekliğinin bir sonucudur. Eğer ki bu tecrübe ve esneklik olmasaydı muhtemelen Türkler ya siyasi anlamda İslam medeniyetine uyum sağlayamayacak ya da milli benliklerinden büyük ödünler vereceklerdi.

²² ERGİN, 2006: 9

²³ GÖKDAĞ- ÜÇÜNCÜ: 2007: 40

²⁴ KAFESOĞLU, 2006: 252; BAŞER, 2011: 18; ROSENTHAL, 1996: 23

²⁵ SEVİM- MERÇİL, 1995: 497-498

İslamiyet'in Türkler arasında yayılmaya başlamasıyla birlikte birbiri ardına kurulan Türk-İslam devletleri siyasi teşkilatlanmalarında İslam siyasal düşüncesini esas almıştı. Bu düşünce, Allahın bölünmez iktidarının tüm beşeri unsurlar üzerinde kapsayıcı olmasıydı. Bu durum dikkate alındığında Türk-İslam devletlerindeki iktidar anlayışı karizmatik bir özellik göstermekteydi. Çünkü karizmatik iktidar tipi, gücünü Tanrıdan yani, ilahi bir güçten alan iktidar anlayışıdır. Ünlü Selçuklu veziri Nizamü'l-Mülk yazmış olduğu siyasetnamesinde bu durumu, "**Allahü Teala her çağda halk arasından onu hükümdarlara yaraşır bir takım özelliklerle donatır. Dünya işleri ve cihan ahalisinin kamu düzeninden onu sorumlu kılarak fitne ve kargaşa kapısını onun eliyle kapatır. Adaleti sayesinde hoşça zaman geçirip kendilerini güvende hissetmeleri ve idaresine duacı olmaları için insanların gönlünde ve gözünde ona dair derin bir saygı uyandırır.**"²⁶ şeklinde ifade etmiştir. Yine eserinin başka bir bölümünde, "**Allahü Tealanın takdiri ile kullarında birisi saadet ve devlete erişir. Hakk Teala bu kişinin bahtını açarak talihini ona yaver kılar ona verdiği akıl ve fikir ile eli altındakileri layıkıyla istihdam eder, onları başarılı olabilecekleri makam ve mevkiye yerleştirir.**"²⁷ diyerek Türk-İslam devletlerindeki hâkimiyet anlayışının ilahi kaynaklı olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Ayrıca, Türklerin tarihi ve kültürel geçmişini yansıtan önemli eserlerden biri olan Divan-ı Lügat-ı Türk'ün müellifi Kaşgarlı Mahmud da eserine başlarken "**Tanrının devlet güneşini Türk burçlarında doğurmuş olduğunu ve onların mülkleri üzerinde göklerin bütün teğrellerini döndürmüş bulunduğunu gördüm. Tanrı onlara Türk ismini verdi ve onları ilbay kıldı. Zamanımızın kağanlarını onlardan çıkardı, dünya milletlerinin idare yularını onların ellerine verdi, onları herkese üstün eğledi kendilerini hak üzerine kuvvetlendirdi.**"²⁸ ifadesini kullanarak Türk hükümdarlarının güçlerini doğrudan doğruya Tanrıdan aldıkları ve onun

²⁶ NİZAMÜ'L-MÜLK, 2010: 11

²⁷ NİZAMÜ'L-MÜLK, 2010: 12

²⁸ KAŞGARLI MAHMUD, 1985: 3

adına saltanat sürdürdüklerini belirtmiştir.²⁹ Ayrıca Kutadgu Bilig’de “**Devran sana memleket ve taht verdi; Tanrı bu taht ile bahtını tayin etsin**”³⁰ ve “**Ey hükümdar, Tanrı sana saadet verdi; adını bin kere zikrederek, ona şükür lazımdır.**”³¹ şeklinde belirtilen beyitler bu düşünceyi desteklemektedir. Buradan da anlaşılıyor ki, Türk hükümdarları Allah tarafından dünyaya nizam vermek amacıyla gönderildiklerine inanıyorlardı. Bu görev için Allah onları kut ile aydınlatmış ve en üstün yeteneklerle vasıflandırmıştı. Bu nedenle Türk hükümdarlarının birçoğu **Zill’ullahi fi’l-Arz** (Allah’ın yeryüzündeki gölgesi) unvanını kullanmıştır.³² Ayrıca bu düşünceyi yansıtan en önemli örneklerden biri de Tuğrul Beyin Bağdat’ı ele geçirmesi sonrasında yaşanmıştır. Tuğrul Bey, Bağdat’ı ele geçirip şehre girdiği sırada onu karşılamaya gelen halifelik veziri “Reissu’r-Rüeda İbn Müslime, ona; “**Tanrı sana bütün cihanı verdi**” diye hitap ederek Türk hükümdarlarındaki bu anlayışı açık bir şekilde dile getirmiştir.³³

Osmanlı devletine baktığımızda ise, Türk-İslam devletleriyle hemen hemen aynı temelleri esas alan bir iktidar anlayışının gelişmiş olduğunu görüyoruz. Ancak Osmanlı devletinin hem uzun bir ömre sahip olması, hem de hâkimiyeti altındakilerin sayısının fazla olması iktidar konusunda diğer devletlerden biraz daha öne çıkmasına neden olmuştur.

Ancak Avrupa’da Fransız ihtilaliyle yayılmaya başlayan milliyetçilik düşüncesi kısa süre içinde Osmanlı devletini de etkisi altına almış ve Osmanlı hâkimiyetinde yaşayan azınlıkların devlete karşı isyan etmesinde etkili olmuştu. Batılı devletlerin de kışkırtması sonucunda isyanların devam etmesiyle, Osmanlı tarihinde o güne kadar görülmemiş bir ıslahatla 23 Aralık 1876’da Meşrutiyet ilan edilmişti. Artık hükümdarın yanında halk da yönetimde söz sahibi olacaktı.³⁴ Kuruluşundan itibaren tek irade sahibi, her söylediği kanun niteliğinde olan hükümdarlar artık yönetimi halk ile paylaşmak zorunda kalacaktı. Bu durum Osmanlı’nın monarşik yapısının

²⁹ MERÇİL, 2007: 1

³⁰ YUSUF HAS HACİP, 1974: 92. beyit

³¹ YASUF HAS HACİP, 1974: 109. beyit

³² KOCA, 2011: 401

³³ KÖYMEN, 1986: 65

³⁴ KÖSOĞLU, 2004: 286; LEWİS, 2007: 158

sonu anlamına geliyordu. Artık halk tarafından seçilen milletvekilleriyle oluşan Meclis-i Mebusan'ın da kanun çıkarma yetkisi olacaktı.³⁵ Ayrıca, Osmanlı devleti'nin ilk anayasası olan Kanun-i Esasi'ye göre artık devlet padişah'ın keyfine göre değil, anayasadaki kanunlar çerçevesinde yönetilecekti.³⁶

Son dönemde ise; 1914–1918 yılları arasında yaşanan I. Dünya savaşı sonrasında İtilaf devletlerinin Osmanlı topraklarında başlattıkları işgaller Anadolu'da yeni bir Türk devletinin doğmasıyla sonuçlanmıştı. İşgaller karşısında büyük bir direniş örneği gösteren Türk halkındaki bağımsızlık düşüncesi galip gelerek düşman birlikleri tüm yurttan atılmıştı³⁷. Kurtuluş Savaşını örgütlemek amacıyla Mustafa Kemal ve arkadaşları tarafından kurulan Büyük Millet Meclisi, bağımsızlık sonrasında yeni Türk devletinin nasıl bir rejimle yönetileceği konusunda ipuçları veriyordu.³⁸ Mustafa Kemal'in "**Medeniyet yolunda yürümek, muvaffak olmak hayatın şartıdır.**"³⁹ ilkesiyle hareket edilerek 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiş ve halk tam anlamıyla yönetimde söz sahibi olmuştur. Türk milletinin yaşadığı bu büyük değişim yönetim anlamında çağın gereklerini yerine getirme olarak görülmelidir. Zira Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşından sonra yoluna devam edemeyecek kadar yıpranmıştı ve artık siyasi ömrünün sonuna gelmişti. Yeni bir oluşum olarak böyle bir yapılanmanın ortaya çıkması Türk tarihinde yeni bir siyasi rejimin kullanılmaya başlanması anlamına geliyordu. Artık yönetimde tamamen halk söz sahibi olacaktı.

Görüldüğü gibi tarihi süreç içerisinde Türkler çok çeşitli iktidar yapılarına sahip olmuştur. Böylece iktidar yapısı sürekli değişken bir özellik kazanmıştır. Tezimizin bundan sonraki kısmı Türkiye Selçukluları ekseninde olup, Sadeddin Köpek'in Türkiye Selçuklu iktidarını ele geçirmek için yaptığı faaliyetlere bakacağı

³⁵ TEKİN- ÇİFTÇİ 2007: 25–29

³⁶ YAVUZ, 1990: 10

³⁷ YALÇIN, 2006:138

³⁸ AKIN, 2001: 4; EROĞLU, 1990:144

³⁹ YALÇIN, TURAN, EKİNCİKLİ, AKSOY, GEDİKLİ, 2004: 266

I. BÖLÜM

SADEDDİN KÖPEK'İN ALÂEDDİN KEYKUBAD DÖNEMİNDEKİ FAALİYETLERİ VE SULTANIN ÖLDÜRÜLMESİNDEKİ ROLÜ

Türkiye Selçuklu devletine ikbal dönemini yaşatan sultan Alâeddin Keykubad saltanatı süresince devletini her alanda en üst seviyeye taşımak için mücadeleye vermişti. Kişisel olarak güçlü bir iktidara sahip olması sebebiyle karşılaştığı zorlukların üstesinden gelmeyi başarmıştı. İçinde bulunduğu kritik süreçte yönetme yeteneğini kullanarak devletin ayakta kalmasını sağlamıştı.

Sadeddin Köpek, böylesine güçlü karaktere sahip bir hükümdar zamanında Türkiye Selçuklularında görev almaya başlamıştır. Kaynaklar onun bu dönemdeki faaliyetleri hakkında fazla bir bilgi sunmamaktadır. Dolayısıyla onun geçmişi ile ilgili ayrıntılı bir bilgimiz bulunmamaktadır. Öyle görülüyor ki Sadeddin Köpek bu dönemde sıradan emirlerden biridir. Etki sahibi ya da devlet idaresine yön verebilecek bir mevkide değildir. İlk olarak Alâeddin Keykubad'ın kâtip-tercümanlığını yapmıştır. Daha sonra av törenlerinin düzenleyicisi ve yapılan binalarının yöneticisi olmuştur.⁴⁰ Eğer ki, üst düzey bir devlet adamı olsaydı, şüphesiz kaynaklar ondan daha fazla bahsedirdi. Zaten sultan Keyhüsrev döneminde ağırlığını hissettirmeye başlayınca kaynaklarda ismi sıkça zikredilmeye başlamıştır.

Sadeddin Köpek'in sultan Keyhüsrev dönemindeki faaliyetlerine baktığımızda büyük bir iktidar hırsına olduğunu görmekteyiz. İktidarı ele geçirmek için her türlü yola başvurmuştur. Peki, Alâeddin Keyhüsrev döneminde de böyle bir hırsa sahip miydi? Bizce Sadeddin Köpek bu dönemde de iktidar hırsına sahipti. Zira Türkiye Selçuklu tahtına göz dikecek boyutlara ulaşan bu düşünce birden bire ortaya çıkamazdı. Dolayısıyla en başından beri Sadeddin Köpek'te iktidar hırsı mevcuttu. Ancak Alâeddin Keykubad döneminde bunu ortaya koyacak güce ve ortama sahip değildi.

---

⁴⁰ CAHEN, 2011: 92

Güçlü bir otoriteye sahip olan sultan karşında başarılı olma şansı yoktu. Bunun bilincinde olması ve şartların imkân vermemesi nedeniyle bu dönemde herhangi bir girişimde bulunmamıştır.

Sadeddin Köpek bu dönemde daha çok kendi mesleğiyle ismini duyurmuştur. Asıl mesleği mimarlık olan Sadeddin Köpek, sultan Alâeddin Keykubad döneminde birçok esere imzasını atmıştır. Bunlar içinde en önemlisi şüphesiz Beyşehir gölü kenarındaki Kubadabad sarayıdır. Türkiye Selçuklu hükümdarlarının sıklıkla kullandığı bu saray'ın inşaatına 1227'de başlamıştır. Dönemin sanatsal yapısını yansıtan en önemli eserlerin başında gelmektedir. Gösterişli çinileri ve üslubuyla Selçuklu sultanlarının büyük ilgisini çekmiştir.⁴¹

Sadeddin Köpek'in bu dönemde yaptığı bir diğer eser de Zazadin hanıdır. Konya-Aksaray yolu üzerinde han'ı Sadeddin Köpek kendi için inşa etmiş olmasına rağmen, Rumların bu ismi Zazadin olarak telaffuz etmesi sonucunda bu şekilde kullanılmaya başlanmıştır.⁴²

Görüldüğü gibi Sadeddin Köpek'in Alâeddin Keykubad dönemindeki faaliyetleri hakkında fazla bilgi sahibi değiliz. Ancak sultanın vahim bir suikast sonucunda öldürülmesi ve sultan Keyhüsrev dönemindeki faaliyetleriyle ismini daha sıklıkla duyacağız.

Türkiye Selçuklularının en kudretli hükümdarlarından biri olan Alâeddin Keykubad saltanatı süresince içte ve dışta devleti zaafa düşürebilecek birçok tehlikeyle karşılaşmıştı. Özellikle devlet adamlarının durumu ve doğudan gelen Moğol tehlikesi sultan için en öncelikli meselelerdi. Sahip olduğu kudret ve yetenekle bu hassas ortamda devletin çıkarlarını korumaya çalışan sultan, farkında olmadan hiç hak etmediği bir sona doğru hızla yaklaşmaktaydı.

A-) SUİKASTI HAZIRLAYAN SEBEPLER

Türk tarihinde eşine az rastlanır bir olayla hayata gözlerini kapayan sultan Alâeddin Keykubad bir suikast sonucunda öldürülmüştür. Devlet adamları tarafından düzenlenen bu suikastın detaylarına geçmeden önce,

⁴¹ BURGU, 2011: 257

⁴² KOCA, 2011: 437; BURGU, 2011: 255

böylesine vahim bir olayın hangi sebeplerle ortaya çıktığına bakmamız gerekmektedir.

Devlet adamlarının sultan Alâeddin Keykubad'a suikast hazırlamalarında iki önemli gelişme etkili olmuştur. Bunlardan birincisi Alâeddin Keykubad'ın Harizmlî beyleri devlet kademelerinde önemli mevkilere yerleştirmesidir. Sultan Moğol baskısı sonucunda Anadolu'da sayıları bir hayli artan Harizmlî beyleri yönetim kadrolarında değerlendirerek bir denge unsuru oluşturmak istiyordu. Yerli beylerin karşısına Harizmlî beyleri çıkararak onların etkinliğini azaltmak istiyordu. Dolayısıyla yerli beyler bu durumdan bir hayli rahatsız oluyordu. Güçlerini Harizmlî beyler karşısında koruyamayacaklarını düşünüyorlardı.

İkinci gelişme ise, Alâeddin Keykubad'ın güçlü bir otoriteye sahip olmasıydı. Sultan sahip olduğu kudretle devlet adamları üzerinde mutlak bir otorite kurmuştu. Hiçbir devlet adamı onun gücü karşısında ön plana çıkamıyordu. Dolayısıyla Alâeddin Keykubad'ın varlığı Sadeddin Köpek'in de içinde bulunduğu devlet adamları için büyük engeldi. Onların Alâeddin Keykubad'dan bir an önce kurtulup, yerine etki altına alabilecekleri, zayıf karakterli bir hükümdarı tahta çıkarmaları gerekiyordu. Bu nedenle Sadeddin Köpek ve yanındaki devlet adamları Alâeddin Keykubad'ı öldürmek için bir suikast planlamışlar ve uygulamaya koymuşlardı.

B-) HAIN PLAN'IN UYGULANMAYA KONULMASI

1237 yılına gelindiğinde sultan Alâeddin Keykubad bir süredir üzerinde düşündüğü doğu ve güneydoğu Anadolu bölgelerini ele geçirme planını gerçekleştirmek için harekete geçmişti. Anadolu'da siyasi birliği sağlamak amacıyla gerçekleştirilen bu seferlerde ilk hedef Diyarbakır'dı. Bu nedenle ülkenin dört bir yanına haber salınarak sefer hazırlıklarına başlandı. Selçuklu ordusu Kayseri'nin Meşhed ovasında toplanmıştı. Burada bir taraftan sefer hazırlıkları sürdürülüyor bir taraftan da sultanın başkanlığında önemli toplantılar düzenleniyordu. Sultan bu toplantılarda devletin geleceği ile ilgili önemli kararlar alarak oğullarını devlet işlerinde görevlendirmek istiyordu. Bu nedenle ilk olarak Gıyaseddin Keyhüsrev'i Erzincan melikliğine atadı. Ona

yardımcı olması için Çaşnigir Altunapa'yı da atabey ve beylerbeyi tayin etti. Eyyübi melikesi Adiliyye'den dünyaya gelen ortanca oğlu İzzeddin Kılıçarslan'ı kendinden sonra veliaht ilan etti. Ayrıca tüm devlet adamlarının ona bağlılık yemini etmelerini istedi. Devlet adamları da bu isteği yerine getirerek sultanın huzurunda veliaht gösterilen Kılıçarslan'a itaat yemini ettiler.⁴³ Son olarak da en küçük oğlu Rükneddin'i kuzey Suriye melikliğine atadı.

Hemen belirtelim ki, Alâeddin Keykubad'ın oğulları arasında böyle bir taksimi yapmasında iki gelişme etkili olmuştur. Birincisi meliklerin bilgi, beceri ve kabiliyetleri, ikincisi ise dış politikadaki genel durumdu.⁴⁴ Zira eski Türk devlet geleneklerinde tahta çıkacak kişi ilgili kesin bir veraset anlayışı olmamakla birlikte, hükümdarlar çocuklarından birini veliaht olarak tayin edebiliyorlardı. Genelde bu veliaht en büyük çocuk oluyordu. Buradaki örnekte ise, Alâeddin Keykubad kendinden sonra bir veliaht tayin etmiş fakat bu en büyük oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev değil, ortanca oğlu İzzeddin Kılıçarslan olmuştu. Sultanın böyle bir yaklaşımla hareket etmesinde şüphesiz Gıyaseddin Keyhüsrev'in taht için gerekli donanıma sahip olmaması etkili olmuştu. Sultan büyük oğlunun bu durumunu farkederek ortanca oğlunu veliaht ilan etmiştir. Hatta Gıyaseddin Keyhüsrev'i Erzincan gibi merkezden uzak bir bölgeye atarak adeta onun tahta çıkışını engellemek istemiştir.

Alâeddin Keykubad'ın bu kararı almasındaki bir diğer sebep ise, dış politikadaki gelişmelerdir. Bilindiği gibi bu tarihlerde Türkiye Selçuklularının en önemli sorunu Moğollardı. Doğu sınırlarından gelen bu baskı Türkiye Selçukluları için büyük bir tehdit oluşturuyordu. Dolayısıyla Alâeddin Keykubad bu tehlikeyi gördüğü andan itibaren Moğollara karşı bir ittifak arayışı içine girmişti. Bu düşünceyle harekete geçen sultan öncelikle Moğollar karşısında aynı tehlikeyi hisseden Harzemşahlar ve Eyyübilerle ilişkilerini geliştirmeye çalıştı. Ancak Harzemşahlarla herhangi bir ittifakta başarılı olamadı. Aksine 1230 yılında Yassıçemen savaşında

⁴³ İbn BİBİ, 2010: 151

⁴⁴ KOCA, 2011: 381

Harzemşahlarla mücadele ederek ilişkileri tamamen koparmıştı. Dolayısıyla geriye Moğollara karşısında ittifak kurabileceği tek aday olarak Eyyübiler kalıyordu.

Bu nedenle Alâeddin Keykubad komşusu Eyyübilerle olan ilişkilerini geliştirmek istemiştir. Bunun içinde için iki yol izlemiştir. Birincisi Eyyübi hükümdarı el-Melikü'l-Adil'in kızı Melike Adiliyye ile evlenmesidir. Siyasi gayelerle yapılan bu evlilikle Alâeddin Keykubad Eyyübilerle akrabalık ilişkisi kurarak onların güvenini kazanmak istiyordu. Moğollara karşı oluşturulacak ittifakı bu bağlarla güçlendirmeyi hedefliyordu. İkincisi ise, bu evliliği sonucunda dünyaya gelen oğlu İzzeddin Kılıçarslan'ın veliaht göstermesidir. Alâeddin Keykubad Eyyübi melikesinden dünyaya gelen oğlu İzzeddin Kılıçarslan'ı veliaht ilan ederek oluşturulmaya çalışılan ittifak ilişkisini sağlamlaştırmayı amaçlıyordu. Zira ağabeyi dururken İzzeddin Kılıçarslan'ın tahta çıkması Eyyübiler tarafından olumlu karşılanacaktı. Böylece Moğollar karşısında Eyyübilerin desteği alınabilecekti. Bu düşünceden hareketle, Alâeddin Keykubad'ın melikler hakkında verdiği kararlarda hem onların devlet yönetimi konusundaki becerilerini hem de dönemin siyasi gelişmelerini göz önüne almıştı.

Diyarbakır'a düzenlenecek sefer için 1237 yılının Ramazan ayı boyunca devam eden hazırlıklar bayramın gelişiyle yerini şölen ve eğlencelere bırakmıştı. Bayram sabahında sultan ve yanındaki devlet adamları bayram namazını topluca Meşhed ovasında kılmıştı. Namazdan sonra sultanın kurdurduğu sofrada yemekler yenilmiş ve eğlenceler düzenlenmişti. Bayram şenlikleri sırasında yetenekli kişi hünerlerini sergiliyorlardı. Bir ara sultan ve Celaleddin Karatay bile meydana çıkarak karşılıklı müsabaka etmişlerdi.⁴⁵

Akşam vakti ise ziyafet vardı. Sultanın emriyle tüm elçi ve sefirler bu ziyafete katılmıştı. İlerleyen zamanlarda çalgı aletleri getirilmişti. Şarkılar söyleniyor, danslar ediliyordu. Sofradaki herkes kendinden geçmiş bir halde eğleniyordu. Sultan etrafındakilerle sohbet edip neşelenirken birden birere Çaşnigir Nasirü'd-din Ali pişirmiş olduğu sıcak bir kuşu sultanın huzuruna

---

⁴⁵ İbn BİBİ, 2010: 151

getirdi. Kendisine getirilen bu etten birkaç lokma alan sultan bir müddet sonra rahatsızlandı ve rengi değişti. Bu durum üzerine sofrada bulunanların hepsi huzursuz bir şekilde odayı terk ettiler. Zira sultan zehirlenmişti. Aldığı lokma sonrasında büyük bir ızırab yaşayan sultan, vücudu ateşler içinde yanarak atına bindi ve Keykubadiyye sarayına gitti. Hekimler saraya gelen sultana çiçek ve bitki karışımları vererek tedavi etmeye çalışıyordu. Ancak sultan bunların fayda etmeyeceği anlamış ve Celaleddin Karatay'a dönerek: "**Benim işim bitmiştir. Kemaleddin Kamyar'ı çağırın da ona vasiyetimi bildireyim**" diyerek bu elim sonu kabullenmişti. Hemen yola çıkılarak Kemaleddin Kamyar'a haber gönderildi. Ancak onun gelmesi yatsı namazını bulmuştu. Saraya ulaştığında ise, sultanın konuşacak hali kalmamıştı. Buna rağmen sultan el ve kol hareketleriyle Kemaleddin Kamyar'a bir şeyler anlatmaya çalıştıysa da bunda başarılı olmadı. Bunun üzerine Kemaleddin Kamyar sultanın yanından ayrılarak kendi sarayına döndü. Nihayetinde durumu kötüleşen sultan pek fazla dayanamadı ve zehrin etkisiyle acılar içinde vefat etti. İki gün sonra büyük bir cenaze töreni düzenlenerek ata ve ecdadının yanına defnedildi. Sultanın vefat haberi alınınca tüm memlekette büyük bir matem havası esmişti. Artık halk için her şey manasız hale gelmişti.⁴⁶

C-) SULTAN KEYHÜSREV'İN TAHTA ÇIKIŞINDA SADEDDİN KÖPEK'İN ROLÜ

Alâeddin Keykubad'ın zehirlenerek öldürülmesinden sonra devletin üst kademesinde olağanüstü bir hareketlilik göze çarpıyordu. Bu hareketlilik ileride yaşanacak esrarengiz olayların habercisi gibiydi. Sultanın öldüğü gecenin sabahında devlet adamları teker teker sarayda toplandı. Şemseddin Altunaba, Taceddin Pervane, Cemaleddin Ferruh Üstadüddar, Sadeddin Köpek ve Gürcü oğlu Zahirüddeve sultanın sarayına ilk gelen kişilerdi. Sabahın ilk ışıklarında acil bir toplantı düzenleyen devlet ricali boşalan tahta biran önce meliklerden biri geçirmek istiyordu. Bu nedenle zaman

⁴⁶ İbn BİBİ, 2010: 152; CAHEN, 2011: 91; GORDLEVSKİ, 1988,60; UYUMAZ, 2003: 93; SEVİM, 2000: 180; TURAN, 2010b: 296

kaybedilmeden Erzincan melik'i Gıyaseddin Keyhüsrev'e haber salındı. Babasının öldüğü haberi verildi ve ondan boşalan tahta geçmesi için davet edildi. Devlet adamlarının bu acele tavrı ve Gıyaseddin Keyhüsrev'i tahta çağırımları ortada ters giden bir şeylerin olduğunun göstergesiydi. Zira Alâeddin Keykubad hayattayken ortanca oğlu İzzeddin Kılıçarslan'ı iki kez veliaht göstermişti. Devlet adamları da sultanın huzurunda bunu kabul ederek İzzeddin Kılıçarslan'a itaat edeceklerine dair yemin etmişlerdi. Ancak bu ortamda sultana verdikleri yemin akıllarına bile gelmiyordu. Ayrıca merhum sultana yakınlığıyla bilinen Kemaleddin Kamyar, Hüsameddin Kaymeri ve Kayır Han'ın daha yaşananlardan bile haberi yoktu.⁴⁷

Alâeddin Keykubad'ın ölümünden sonra yaşanan bu gelişmeler oldukça dikkat çekicidir. Zira sultanın bir eğlence sırasında yediği etten zehirlenmesi, devlet adamlarının sultanı hayatta tutmak için hiçbir gayret içinde bulunmamaları ve en nihayetinde tahta sultanın veliaht tayin ettiği İzzeddin Kılıçarslan yerine Gıyaseddin Keyhüsrev'in davet edilmesi ve dahi bu olaydan sultanın en yakınındakilerin haberdar olmaması akıllara şüphe düşürecek cinsten hadiselerdi. Bunun yanında Şemseddin Altunaba, Taceddin Pervane, Cemaleddin Ferruh Üstadüddar, Sadeddin Köpek ve Gürcü oğlu Zahirüddeve gibi devlet adamlarının herkesten önce bu olayı haber alarak saraya gelmeleri ve Gıyaseddin Keyhüsrev'i tahta davet etmeleri bu şüpheleri daha da artırmaktaydı. Zira bu yaşananların bir tesadüf olması mümkün değildi. En mantıklı yaklaşım bunun planlı bir olay olduğuydu. Olayların oluş şekline bakıldığında bu durum açıkça görülmektedir. Sultanın ölümünden sonra oynanan bir tiyatro oyunuyla Gıyaseddin Keyhüsrev'i tahta davet eden devlet adamları Alâeddin Keykubad'ın da sonunu hazırlamıştı. Çünkü Alâeddin Keykubad güçlü bir otoriteye sahipti. Dolayısıyla etki altına alınması zordu. Devlet adamları onun otoritesi karşısında eziliyordu. Ayrıca sultanın Harizm kökenli devlet adamlarına yakın olması ve giderek sayılarının artması da bu suikastı gerçekleştirenlerin önünü kapatıyordu. Bu nedenle ellerindeki gücü

---

⁴⁷ İbn BİBİ, 2010: 152;

kaybetmemek için Alaeedin Keykubad'ın biran önce tahttan indirilmesi ve yerine etki altına alabilecekleri, her istediklerini yaptırabilecekleri biri getirmeleri gerekiyordu. Bu özelliklere sahip en büyük aday da Gıyaseddin Keyhüsrevdi. Dolayısıyla Türkiye Selçuklularına sayısız zafer kazandırmış kudretli hükümdar Alâeddin Keykubad bir suikast sonucunda kendi devlet adamları tarafından öldürülmüştü.

Babasının ölüm haberini aldıktan sonra süratli bir şekilde Keykubadiye sarayına gelen Gıyaseddin Keyhüsrev, Çaşnigir Altunaba ve Cemaleddin Lala Ferruh tarafından tahta oturtuldu. Ardından devlet adamları teker teker yeni hükümdarın elini öptü. Her yana paralar saçıldı ve toplu bir şekilde yeni hükümdara biat edildi. Sarayda bunlar yaşanırken diğer devlet adamlarından ve kardeşlerinden gelebilecek tehlikelere karşı şehrin tüm kapıları kapatılmıştı. Zira daha Hüsameddin Kaymeri, Kemaleddin Kamyar ve Kayır Han'ın, yeni sultanın cülusundan haberleri yoktu. Ancak Gıyaseddin Keyhüsrev'in tahta çıktığını duyunca hepsi birden gazaba uğradı. Haberi öğrenince Hüsameddin Kaymeri diğerlerine dönerek; **“Melik İzzeddin Keykubadiyededir. Biz ölen hükümdara ettiğimiz yemini tutalım, onu tahta çıkaralım. Karşı gelenleri kılıçtan geçirelim. Bütün asker bizimlidir. Veliaht da elimizdedir. Bu alçaklığı kabul edemeyiz. Eğer bize karşı gelirlerse köşklerini başlarına yıkalım”** dedi. Kayır Han da, Kaymeri ile aynı fikirde bulunmasına rağmen, Kemaleddin Kamyar ağır davranarak, acele etmedi. Bu sırada şehirden gelen bir haberci: **“ İş işten geçti fırsat bu fırsattır, her kim ki sultana gidip itaat için yemin ettiyse hayatını kurtardı, her kim ki ona karşı geldiyse pişmanlığı fayda etmedi”** diyerek yaşananlar hakkında bilgi verdi. Fakat Kemaleddin Kamyar bu habercinin sözüne fazla itimat etmedi. İkinci vaktine kadar Meşhed ovasında dolaştı ve nasıl bir yol izlemesi gerektiğine karar vermeye çalıştı. En sonunda üç emir de bu saatten sonra muhalefet etmenin bir fayda sağlamayacağını görerek saraya gittiler. Saraya vardıklarında tüm devlet adamlarını yeni sultanın huzurunda buldular. Onlarda sultanın yanına giderek tebriklerini bildirdiler. Bu sırada Taceddin Pervane ileri atılarak Kemaleddin Kamyar'a yemin ettirmek istedi. Amacı onu devlet adamları karşısında küçük düşürmekti. Ancak emir

onu görmezden gelen bir tavırla Kuran'ı eline aldı ve herkesi kendine hayran bırakacak bir şekilde yemin etti. Onun ardından Kayır Han ve Hüsameddin Kaymeri de sırayla Gıyaseddin Keyhüsrev'e bağlılık yemini ettiler. Böylece devlet adamlarının hepsi bağlılıklarını bildirmiş oldu. Melik Keyhüsrev, artık sultan Keyhüsrev olmuştu. Tüm sancaklara, illere ve komşu devletlere fermanlar yazılarak bu haber duyuruldu.⁴⁸ Böylece Alâeddin Keykubad'ın bir suikast sonucunda öldürülmesiyle Gıyaseddin Keyhüsrev tahta geçmiş oldu. Babası tarafından veliaht gösterilen İzzeddin Kılıçarslan ise tüm devlet adamlarının sultan Keyhüsrev'e biat etmesiyle tahta çıkma şansını kaybetmişti.⁴⁹

Hemen şunu belirtelim ki, Sadeddin Köpek sultan Keyhüsrev'in tahta çıkışı sırasında aktif bir rol almıştır. Zira Fransız tarihçi Viecent de Beauvais yeni sultanın cülusu sırasındaki faaliyetleriyle ilgili önemli bilgiler vermektedir. Buna göre, Alâeddin Keykubad'ın ölümünden sonra Sadeddin Köpek, Gıyaseddin Keyhüsrev'e onu sultan yapacağını söylemiş ve onu yanına alarak Keykubadiyye sarayına götürmüştü. Bu arada sarayın etrafında 16.000'den fazla Türk askeri bulunuyordu. 1.000'den fazla da Fransız askeri mevcuttu. Saray giderken yolda Fransız askerleriyle karşılaşınca Sadeddin Köpek "**İşte yeni efendiniz ve sultanınız. Onu tahta çıkarınız**" diyerek Gıyaseddin Keyhüsrev'i takdim etmişti. Saraya ulaştıktan sonra tüm emirler yemin ettikten sonra Gıyaseddin Keyhüsrev'i tahta geçmişti.⁵⁰

Eğer Fransız tarihçinin bu anlattıkları yaşanmış gerçekler ise, Sadeddin Köpek olayların en başından beri sultan Keyhüsrev'in yanında yer almıştır. Tahta çıkışındaki yardımları ve ona karşı babacan tavırları küçük sultanın güvenini kazanmasına yardımcı olmuştur. Zira 14 yaşında bir çocuğun böylesine bıçak sırtı bir vaziyette kendini güvende hissetmek istemesi doğaldır. Sadeddin Köpek de sultanın bu durumundan faydalanarak ona yakın davranmış ve aralarında sarsılmaz bir güvenin ilk tohumları atılmıştır. Böylece Sadeddin Köpek ilerleyen dönemlerde bu güven ortamının

⁴⁸ İbn BİBİ, 2010: 153–154

⁴⁹ KOCA, 2011: 393

⁵⁰ TURAN, 2010a: 425

artmasıyla istediği her şeyi sultana kabul ettirebilecektir. Sultan'dan aldığı güçle adeta devleti tek başına idare edecektir. Ayrıca sultan Keyhüsrev'in silik bir karakterde olması, devlet işlerinden anlamaması da Sadeddin Köpek'in hızlı yükselişinde etkili olacaktır. Dolayısıyla bu dönem Sadeddin Köpek'in yıldızının parladığı bir zaman dilimi olacaktır.

Peki, babasının zehirlenmesi sonucunda tahta çıkan sultan Keyhüsrev'in bu suikastta parmağı varmıydı? Ya da suikastı düzenlere yardımcı olmuş muydu? Dönem hakkında en ayrıntılı eseri yazan İbn Bibi bir suikasttan bahsetmekle birlikte suikastı tertipleyenlerin arasında Gıyaseddin Keyhüsrev'in bulunduğuyla ilgili bilgi vermemektedir. Ancak dikkati çeken iki durum bu sorunun cevabını açıkça ortaya koymaktadır. Bunlardan birinci; Gıyaseddin Keyhüsrev'in veliaht tayin edilmemesine rağmen tahta çıkmasıdır. Alâeddin Keykubad hayattayken ortanca oğlu İzzeddin Kılıçarslan'ı iki kez veliaht tayin etmişti. Hatta devlet adamlarının itaat yeminini de almıştı. Büyük oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev'i de Erzincan melikliğine atamıştı. Böyle bir durumda meşru veliaht İzzeddin Kılıçarslan'dı. Ortada böyle bir durum varken, şüphesiz ki Gıyaseddin Keyhüsrev tahta çıkamayacağını bilincindeydi. Zira babasının isteği buydu. Ancak sultanın ölümü sonrasında devlet adamlarının davetine icap ederek hızlı bir şekilde tahta çıkması kuşku uyandıran bir gelişmeydi. Gerçektende babası aksi yönde bir karar vermiş olmasına rağmen Gıyaseddin Keyhüsrev tahta çıkarken hiçbir sorunla karşılaşmamıştı. Meşru bir veliaht dahi bu kadar sorunsuz bir şekilde tahta geçemezdi. Bu durum normal olmamakla birlikte, planlı ve üzerinde düşünülmüş olay olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Alaeddin Keykubad'ın huzurunda yemin etmiş olan devlet adamlarının gayr-ı meşru olan bu girişimi engellemeleri gerekirdi. Fakat onlar kendi elleriyle Gıyaseddin Keyhüsrev'i getirmiş ve tahta oturtmuştu. Adeta tahtı ona altın tepside sunmuşlardı. Bu nedenle Gıyaseddin Keyhüsrev'in babasına karşı oluşturulan bu tertipten habersiz olması beklenemez. Ayrıca suikastı hazırlayanların önceden tahta kimi geçireceklerine karar vermeden böyle bir olaya kalkışmaları da pek mantıklı gelmemektedir. Bu gelişmeler göz önüne

alındığında suikastı düzenleyenlerle, Gıyaseddin Keyhüsrev arasında bir bağlantının olduğu açıkça görülmektedir.

İkinci durum ise, Gıyaseddin Keyhüsrev'in tahta geçtikten sonra babasının katillerini bulmak adına herhangi bir adım atmamış olmasıdır.⁵¹ Hükümdarlıktan ziyade bir evlat olarak babasının katillerini araştırması gerekirken Gıyaseddin Keyhüsrev bunun konusunu dahi açmamıştır. Adeta doğal yollarla tahta geçmiş gibi rahat ve olağan hareket etmiştir. Bu durum onun suikastı düzenleyenlerle aynı safta olduğunun kanıtıdır. Zira suikastı düzenleyenlerle, onu tahta çıkaranların aynı kişiler olması Gıyaseddin Keyhüsrev'in katillerin peşine düşmemesinde etkili olmuştur. Bu kişilere duyduğu borçluluk hissi bu konuda isteksiz davranmasına neden olmuştur. Böylece babasına açıkça ihanet etmiştir.

Yukarıda da görüldüğü gibi Gıyaseddin Keyhüsrev babasının ölümüne sebep olan gizli tertibin içinde yer almıştır. Adeta tahta geçebilmek için babasının katledilmesine göz yummuştur. Şüphesiz onun böyle davranmasında babasına duyduğu kin ve öfke etkili olmuştur. En büyük çocuk olmasına rağmen babası tarafında veliaht gösterilmeyişi 14 yaşındaki Gıyaseddin Keyhüsrev'in içinde ağır yaralar açmıştı. Bu nedenle tahtın kendi hakkı olduğu düşüncesiyle gayr-ı meşru yollarla onu ele geçirme yolunu tercih etmiştir.⁵² Ayrıca Sadeddin Köpek de bu olaylarda önemli rol üstlenmiştir. Sultan Keyhüsrev'in tahta çıkışında ve saltanat yıllarında ön saflarda yer alan devlet adamlarından biri olmuştur. Ayrıca bu dönemde iktidar basamaklarını bir bir tırmanma başarısını göstermiştir

⁵¹ KOCA, 2011: 394

⁵² Alâeddin Keykubad kendi döneminden sonra devletin içine düşeceği durumu Bahaddin Veled'e anlattığı bir rüyasında şöyle tasvir etmiştir. “Gece rüyamda başımın altın, sinemin gümüş ve göbekten aşağısının tamamıyla bakır olduğunu gördüm” der. Bunun üzerine rüyayı yorumlayan Veled: “Sen dünyada kaldıkça senin zamanında dünya halkı huzur içinde kalacak; altın gibi kıymetli ve halis olacaktır. Senden sonra evlatlarının zamanı gümüş derecesine düşecek; torunlarının devri de bakır gibi olacaktır. Saltanat üçüncü batına ulaşınca halk birbirine düşecek; vefa ve şefkat kalmayacak; dördüncü ve beşinci batında Anadolu tamamen harap olacak; Selçuklu hanedanı zeval bulacak; dünya nizamı kalmayacak; küçük insanlar büyük mevkilere oturacak; mühim işler aşağı kimselerin eline düşecektir.” demiştir. Alâeddin Keykubad'ın gördüğü bu rüya ilerleyen dönemlerde gerçek olmuş ve onun ölümünden sonra devlet bir daha toparlanamamıştır. TURAN, 2010a: 421

II. BÖLÜM

SADEDDİN KÖPEK'İN TÜRKİYE SELÇUKLU İKTİDARINI ELE GEÇİRME FAALİYETLERİ

Sultan Keyhüsrev'in tahta çıkışıyla Alâeddin Keykubad'a muhalif devlet adamlarının istediği olmuştu. Zira onun döneminde elde edemeyecekleri güç ve yetkilere sultan Keyhüsrev döneminde rahatlıkla ulaşabileceklerdi. Bu nedenle talih artık onların yanındaydı. Yeni sultanın karakter ve kişiliğinin zayıf olması da işlerini kolaylaştırıyordu. Çünkü sultan Keyhüsrev tahta çıktığında henüz 14 yaşındaydı. Yani yardım almadan devlet işlerini tek başına yürütecek durumda değildi. Onu tahta çıkaran devlet adamları bu durumun farkında olacaklar ki, cülus merasimi düzenlendikten hemen sonra kendi düşünceleriyle sultanı etkilemeye çalışmışlardı.

Sultan Keyhüsrev'in tahta çıktığı dönemde iki büyük eksikliği bulunuyordu. Bunlardan birincisi yaşının küçük olmasıydı. Özellikle çocukluk çağında bulunan sultan Keyhüsrev'in böylesine bir yük ve sorumluluğun altından kalkması oldukça zordu. İçteki ve dıştaki devlet meselelerini kavrayarak bağımsız bir politika izlemesi pek kolay değildi. Şüphesiz devlet işlerinde onu yönlendirecek yardımcılarına sahipti, ancak bu durum ona faydadan çok zarar sağlayacaktı.

İkinci ve daha önemli eksikliği ise, karakter ve zekâ yönünden oldukça zayıf olmasıydı. Sultan Keyhüsrev'in zayıf bir otoriteye sahip olması ve çevresindeki devlet adamları üzerinde emredici konumda bulunmaması tahtta bir oyuncağa dönüşmesine neden olmuştu. Siyasi kavrayışının zayıf olması, ani karar verme yeteneğinden mahrum olması ve genel olarak bir hükümdarda bulunması gereken niteliklere sahip olmaması onun en büyük eksikliklerindendi. Bu nedenle onun döneminde devlet adamları yönetimde istedikleri gibi at koşturmuştu.

İşte Sadeddin Köpek sultan Keyhüsrev'in içinde bulunduğu bu durumdan faydalanarak onun üzerindeki etkisini artırmaya çalışıyordu.

Sürekli sultanın yanında bulunarak ona güven vermek istiyordu. Ayrıca babacan tavırlarla sultana bir dost gibi yaklaşıyordu. Tabii ki, Sadeddin Köpek bu davranışların hepsini kendi amacına ulaşabilmek için gerçekleştiriyordu. Ancak küçük yaştaki sultan bunu göremiyor ve Sadeddin Köpek'i devlet kademelerinde hızla yükseltiyordu.

A-) İKTİDARA GİDEN YOLDA ATILAN İLK ADIM: KAYIR HAN'IN TASFİYE EDİLMESİ

Sadeddin Köpek iktidar hırsına sahip bir kişiydi. Onun bu hırsı Alâeddin Keykubad döneminde pek ortaya çıkmamıştı. Çünkü onun dirayetli yapısı buna imkân tanımamıştı. Ancak sultan Keyhüsrev'in tahta çıkışıyla beklediği fırsat ayağına kadar gelmişti. Zira yukarıda da belirtildiği gibi sultanla arasında oluşturduğu güçlü bağlar onu devlet adamları arasında ayrı bir yere getirmişti. Sultana her istediğini yaptıracak güveni sağlamıştı.

Bu kargaşa ortamında kurnazlığı ve zekiliğiyle bilinen Sadeddin Köpek, gücünü göstermek amacıyla Harizmliler ve yerli beylere gözdağı vermek istiyordu. Bu gözdağı Sadeddin Köpek'in sultana olan yakınlığını ve onun üzerindeki etkisini gösterecek cinsten olacaktı. Bu nedenle harekete geçen Sadeddin Köpek hazırladığı bir planla Harizmlilerden Kayır Han'ı etkisiz hale getirmeyi planlıyordu. İşe küçük sultanı Kayır Han'a karşı doldurmakla başladı. Kayır Han'ın kendisine karşı bir teşebbüste bulunacağı ve ona karşı dikkatli olunması konusunda sürekli telkinlerde bulunuyordu. Sayısız yalan ve iftiralarla Kayır Han'ı gözden düşürmeye çalışıyordu. Sadeddin Köpek'e güveni tam olan sultan ise bu yalanlara inanarak Kayır Han'ın görevden alınması ve ülkeyi terk etmesi yönünde karar verdi. Bu karar üzerine araya giren Sadeddin Köpek sultana: "**Kayır Han devletimize büyük hizmetlerde bulunmuş, önemli mevkilere gelmiştir. Eğer ki giderse düşmanı ülkemize karşı kışkırtabilir. Onu hapsediniz. Bunu gören diğerleri de korkularından size itaat eder ve huzurunuzdan ayrılmaz**" diyerek bu kararından vazgeçmesini istedi. Sultan da bunu mağrur bir tavırla bunu kabul

ederek Kayır Han'ı Zamantı kalesine gönderdi.⁵³ Burada mahkûm hayatı süren Kayır Han ise çok geçmeden yakalandığı hastalığın etkisiyle hayatını kaybetti.⁵⁴

Kayır Han'ın bu vahim sonunu öğrenen Harizmlî beyler kendi sonlarının da onun gibi olacağını düşünerek yanlarına alabildikleri eşyalarıyla Şam bölgesine göç etmeye başladılar. Sultan kaçan bu emirleri geri döndürmesi için Kemaleddin Kamyar görevlendirdi. Zira onun da Harizmlî beylerden olması bu göreve atanmasında etkili olmuştu. Onlara yakın bir devlet adamıyla işlerin daha kolaylıkla çözüleceğini düşünüyordu. Kemaleddin Kamyar ise bu görevi mevkisini korumak ve sultanın gözüne girmek için bir fırsat olarak görüyordu.⁵⁵ Bu nedenle başarılı olmak onun tek çıkış yoluuydu.

Harizmlî beyleri durdurmakla görevlendirilen Kemaleddin Kamyar Malatya'ya ulaşınca, Malatya seraskeri Er-tokuş'u Harizmlî beyleri takip etmesi için Harput bölgesine gönderdi. Bu sırada Fırat nehrinin ötesine geçmeyi planlayan Harizmlî beyler Er-tokuş'a adam göndererek, “ ***Biz saadet ve rahat içinde yaşıyorduk. Ancak Kayır hanı hapsettiler. Biz de can korkusuyla hanedanın hizmetinden ayrılarak kendi kismetimizi aramaya gidiyoruz. Sizin açınızdan yapılacak en doğru şey bizim işimize karışmayarak yaptığınız iyilikleri başımıza kakmamanızdır. Bizi ekmek yedimiz yere nankörlük ettirmeyin***” diyerek yollarına devam etmek istediklerini dile getirdiler.⁵⁶ Öyle anlaşılıyor ki, Sadeddin Köpek'in Harizmlî beyler üzerine yaptığı baskı onların gözünü korkutmuş ve bir daha dönmemek üzere ülkeyi terk ettirecek boyuta ulaşmıştı. Ancak Er-tokuş buna itimat etmeyerek Harizmlî beylerin üzerine yürüdü. Yapılan muharebede Er-tokuş ve Harput emiri Şemseddin Bayram esir düştü. Harizmlî beyler birçok at ve ganimetle savaş meydanından ayrıldı. Daha sonra Şam bölgesine giderek, Harran, Ruha, Rakka ve Suruç gibi önemli bölgeleri ele geçirdiler. Kemaleddin Kamyar bu durumu haber alınca büyük bir üzüntü yaşadı.

⁵³ CAHEN, 2011: 92; KAYMAZ, 2009: 41; TURAN: 2010a: 427

⁵⁴ İbn BİBİ, 2010: 154

⁵⁵ KAYMAZ, 2009: 43

⁵⁶ TURAN: 2010a, 428

Beklemediği haber üzerine ne Harizmliler beylerin üzerine yürümeye cesaret edebiliyor, ne de geri dönmeyi göze alabiliyordu. Ancak saraya dönmekten başka çaresi yoktu. Saraya giderek sultan Keyhüsrev'in huzuruna çıkan Kemaleddin Kamyar başarısızlığı nedeniyle sultana mahcubiyet duyuyordu. Zira genç hükümdarın güvenini kazanma fırsatını kaybetmişti. Tahta cülusu sırasında veliaht İzzeddin Kılıçarşlan'ı desteklediği sultan tarafında bilinmekteydi. Bu kötü imajını değiştirebilmek için ele geçirdiği fırsatı kaçırmıştı. Bundan sonra işi daha da zora girmişti. Bu olayın kazananı ise Sadeddin Köpek idi. Zira Kemaleddin Kamyar'ın bu başarısızlığını ileride bir koz olarak kullanacak ve onu gözden düşürebilmek için sultana olmadık yalanlar söyleyecekti.⁵⁷

Devlet içinde dengelerin değişmesine neden olan bu olay çocuk sultanın Sadeddin Köpek'in elinde nasıl oyuncağa döndüğünü ortaya koymaktaydı. Zira onun Kayır Han hakkında söylediği tüm yalanlara gözü kapalı bir şekilde inanan sultan bunların doğruluğuyla ilgili en ufak bir araştırma bile yapmamıştı. Bu idraksizliği devlete uzun yıllar hizmet sunmuş önemli bir adamını kaybetmesine neden olmuştu. Ayrıca Kayır Han'ın ölmesi, çok miktarda Harizmliler beylerin ülkeyi terk etmesi ve en önemlisi başarısızlıkla dönen Kemaleddin Kamyar'ın sultanın gözünden düşmesi Sadeddin Köpek'in gücünü artırmıştı. Böylece iktidara giden yolda ilk büyük engeli aşmıştı. Artık hiçbir devlet adamı kolay kolay onu karşısına alamazdı. O kadar ki yerli devlet adamları bile, Sadeddin Köpek'in yapabilecekleri karşısında dehşete düşmüştü. Onun bu kadar güçlenmesinin kendilerine de zarar vereceği yavaş yavaş anlaşılıyordu.⁵⁸

B-) SADEDDİN KÖPEK'İN RAKİPLERİNİ BERTARAF ETMESİ

Kayır han ve Harizmliler devlet adamlarının durumunu çabuk unutan sultan Keyhüsrev 1238 yılında kış mevsimini geçirmek için Sadeddin Köpek ile birlikte Antalya'ya gitti. Sadeddin Köpek'in sinsi planının en önemli aşamalarından biri olan bu seyahat diğer devlet adamlarının korku ve

⁵⁷ İbn BİBİ, 2010: 155

⁵⁸ KAYMAZ, 2009: 42

endişesini artırıyordu. Zira sultanla baş başa kalan Sadeddin Köpek, onu avucunun içine almak için bulunmaz bir fırsat elde etmişti. Sultan Antalya'ya gidişinden iki ay sonra naib Kemaleddin Kamyar ve atabey Şemseddin Altunapa'yı yanına çağırdıysa da aradan geçen bu zaman bile Sadeddin Köpek için yeterli olmuştu.⁵⁹ Fakat o, iktidar konusunda ne kadar hırslı ve istekli olsa da Selçuklu tahtına geçemeyeceğinin farkındaydı. Türk devlet geleneklerine göre taht kut'a sahip hanedan üyelerinin hakkıydı. Şüphe yok ki Sadeddin Köpek de bunu bilmekle birlikte, sultan Keyhüsrev'den sonra elde edilebilecek en büyük güce ulaşmıştı. Devlet işlerini perde arkasından idare eden bir konuma yükselmişti. Ancak bununla yetinmeyen Sadeddin Köpek Antalya'daki uzun sohbetlerinde sultan Keyhüsrev'in algısını şekillendirmeye çalışıyordu. Sultan üzerinde kendi çıkarları doğrultusunda psikolojik bir baskı uyguluyordu. Sürekli sultanın cülusu sırasında Harizmlı beylerin veliaht İzzeddin Kılıçarşan'ı desteklediklerini hatırlatıyordu. Bu şekilde Harizmlı beyleri sultan nazarında itibarsızlaştırıyordu ve güvenilmez olduklarını vurguluyordu. Yaş ve karakter itibarıyla etki altına alınmaya müsait olan sultan Keyhüsrev de bu telkinlerin etkisinde kalarak devlet adamlarına güvensizlik duyuyordu. Buna karşılık başta Altunapa ve Kemaleddin Kamyar olmak üzere tüm devlet adamları Sadeddin Köpek'in sultan nezlinde bu kadar itibar kazanmasından rahatsızlardı. Onun daha da güçlenmesinin nelere yol açacağına farkındalardı. Neredeyse Sadeddin Köpek tek başına diğer tüm devlet adamlarını karşısına almıştı. Doğal olarak bu durum onu daha da hırçınlaştırıyor ve sultan üzerindeki etkisini artırmasına neden oluyordu.

1-) Devlet adamlarına karşı meydan okuyuş: Atabey Şemseddin Altunapa'nın öldürülmesi

Devlet adamları arasındaki bu huzursuzluk gün geçtikçe artıyordu. Zira Sadeddin Köpek küçük sultan'ı iyiden iyiye avucunun içine almıştı. Sadeddin Köpek artık sultan adına konuşuyor, sultan adına düşünüyor, sultan adına karar veriyordu. Tüm işler ondan sorulur olmuştu. Sultan Keyhüsrev ise

---

⁵⁹ KOCA 2011: 416

sadece tahtta oturuyordu. Olan bitenden habersiz, gününü gün ediyordu. Adeta kendisini Sadeddin Köpek'in ellerine bırakmıştı. Öyle ki sultan hükümdarlık yüzüğünü bile Sadeddin Köpek'e vermiş, onun kendi iradesiyle karar alabilmesi için yetkilendirmişti. Bu durum Sadeddin Köpek için zafer niteliğindedi. Zira artık devlet işlerinde sultana sormadan kendi isteği doğrultusunda hareket edebilecekti. Küçük sultandan başka kimseye de hesap vermeyecekti.⁶⁰ Bu arada Sadeddin Köpek'e karşı muhalefet de yüksek sesle dillendirilmeye başlamıştı. Özellikle Şemseddin Altunapa konusu açıldığında Sadeddin Köpek için; **“Bu iti hükümdarın yanından uzaklaştırmak lazım yoksa herkesi ısıracaktır”** diyerek duyduğu rahatsızlığı ortaya koyuyordu. Ancak Kemaleddin Kamyar yine bu düşünceye karşı çıkıyor ve Sadeddin Köpek'e karşı güç kullanmaktan çekiniyordu. Bu nedenle bu girişimi engelliyordu. Herhalde onun bu tavrı Sadeddin Köpek'e daha fazla koz vermek istememesinden kaynaklanıyordu. Sadeddin Köpek, Şemseddin Altunapa'nın bu düşüncesini öğrenince zaman kaybetmeden harekete geçti. Zira kendisine zarar verecek bu durumu derhal ortadan kaldırması gerekiyordu. Bu nedenle sultana Şemseddin Altunapa'nın düşüncelerinden bahsetti.⁶¹ Şemseddin Altunapa hakkında yalanlar söyleyerek onu kışkırttı. Ayrıca Şemseddin Altunapa'ya karşı Taceddin Pervane ile işbirliği yaparak elini güçlendirdi.⁶²

Şemseddin Altunapa'ya karşı bu kadar kin besleyen Sadeddin Köpek onu ortadan kaldırmak için bir divan-ı saltanat toplantısında harekete geçti. Devlet adamları toplantı odasında yerlerini almışken, aniden Sadeddin Köpek içeri girdi ve kimseye bir şey söylemeden Şemseddin Altunapa'nın yanına giderek beyaz sakalından yakaladı. Onu sürükleyerek dışarı çıkardı ve candarlara teslim etti. Ardından öldürülmesi için emir verdi. Candarlar bu emir doğrultusunda Şemseddin Altunapayı alarak gereğini yerine getirdiler. Bu gelişme sonrasında odadaki herkes şok olmuştu. Zira kimse Sadeddin Köpek'in bu kadar ileri gidebileceğini düşünmüyordu. Türk geleneklerinde

⁶⁰ KOCA, 2012: 417

⁶¹ KAYMAZ, 2009: 46; TURAN, 2010a: 429

⁶² İbn BİBİ, 2010: 155; TURAN, 2010a: 429

örneği olmayan bir şekilde tüm devlet adamlarının gözü önünde Şemseddin Altunapa'yı ölüme göndermişti. Ayrıca bunu çok saygısız bir şekilde gerçekleştirmişti. Bu devlet adamlarına karşı tam bir meydan okuyuştu. Zira devlet adamları o kadar korkuya kapılmıştı ki, bu olayın sebebini bile sormaya cesaret edemediler. Zaten o günden sonra Sadeddin Köpek'in utanmazlığı ve edepsizliği tahammül edilemez boyutlara ulaşacaktı.⁶³

Sadeddin Köpek'in, Şemseddin Altunapayı acımasız bir şekilde ölüme göndermesi şüphesiz planlı bir olaydı. Zira Sadeddin Köpek, kendisine karşı muhalif düşüncelerinden dolayı Şemseddin Altunapadan kurtulmayı kafasına koymuştu. Ancak bunu gerçekleştirirken ortaya koyduğu davranış aslında diğer devlet adamlarına karşı bir güç gösterisiydi. Onların gözünü korkutarak kendisine karşı girişimde bulunanların nasıl bir sona maruz kalacağını gösteriyordu. Zaten devlet adamlarının bu olaydan sonra böyle bir girişim içinde olmaları da mümkün gözüküyordu. Bu sırada sultan Keyhüsrev'in Sadeddin Köpek'in bu davranışına karşı tepkisinin ne olduğu tam anlamıyla bilinmemektedir. Ancak onun Sadeddin Köpek'in güdümünde olması ve her an devlet adamları tarafından alaşağı edileceği korkusu Sadeddin Köpek'in onu kandırmasını kolaylaştırıyordu. Sonuç olarak Sadeddin Köpek kabul edilemez tarzdaki bu olaydan gücü artırarak çıkmış ve bunu tüm devlet adamlarına kanıtlamıştı.

2-) Hanedan üyelerinin safdışı bırakılması

Sadeddin Köpek devlet adamları arasında elde edilmesi zor bir güce ulaştıktan olduktan sonra, küçük sultanı korkularından arındırabilmek için harekete geçti. Usulsüz bir şekilde tahta çıktığının bilincinde olan sultan Keyhüsrev'in iç dünyasında sürekli bir huzursuzluk mevcuttu. Zira muhalif devlet adamlarından ya da kardeşleri İzzeddin Kılıçarslan ve Rükneddin'den kendisine karşı bir saldırı olabileceğini düşünmekteydi. Muhakkak ki sultanın bu psikolojik durumunda Sadeddin Köpek'in etkisi büyüktü. Sadeddin Köpek, söylediği yalanlarla devlet adamlarının fırsat buldukları anda sultanı alaşağı

---

⁶³ İbn BİBİ, 2010: 155

edeceklerine inandırmıştı. Küçük yaştaki sultan da, bunlara inanarak Sadeddin Köpek'i dost geri alan devlet adamlarını düşman olarak görüyordu. Bu nedenle ortada bir güven bunalımı mevcuttu.

Aslında sultanın yaşadığı bu korkuları Sadeddin Köpek'in kendisi de yaşıyordu. Çünkü Sadeddin Köpek elde ettiği tüm güç ve yetkisini sultan Keyhüsrev'e borçluydu. Sultanın tahtan indirilmesi durumunda büyük ihtimalle Sadeddin Köpek de mevkisini koruyamayacaktı. Bu nedenle sultan Keyhüsrev tahta tutunabilmek için üvey annesi ve kardeşlerini ortadan kaldırması gerekiyordu.

Kışı Antalya'da geçirdikten sonra Kayseri'ye dönen sultan Sadeddin Köpek'in telkinleriyle ilk iş olarak hanedan üyeleri ile ilgili kararlar aldı. Verdiği emirle üvey annesi Melike Adiliyye'yi Ankara'ya gönderdi. Burada tutsak hayatı yaşayan üvey annesi bir süre sonra boğularak öldürüldü. Kardeşleri İzzeddin Kılıçarslan ve Rükneddin ise, Uluborlu'ya göndererek hapsettirdi.⁶⁴ Sultan Keyhüsrev o tarihlerde bir erkek çocuğa sahip olmadığı için kardeşlerini öldürmedi. Hanedanın tehlikeye girmesini göze alamamıştı. İlk oğlu İzzeddin Keykavus dünyaya gelince hemen atabeyliğine Mübarizeddin Armağanşah'ı atadı. Sonrasında Armağanşah'a kardeşlerini öldürmesi için ferman gönderdi.⁶⁵

İbn Bibi eserinde şehzadelerin sonraki durumu ile ilgili iki farklı bilgi vermektedir. Birincisinde Armağanşah'ın aldığı emre rağmen şehzadelere kıyamadığından ve sultana emri yerine getirmiş gibi nişan ve alametler götürdüğünden bahsetmektedir. İkincisinde ise, sultandan emri alır almaz şehzadeleri öldürdüğünden bahsetmektedir.⁶⁶ İki farklı rivayet ortaya koyan İbn Bibi'nin açıklamalarına baktığımızda, şehzadelerin öldürülmüş olması kuvvetle muhtemeldir. Zira bu olay sonrasında şehzadelerden bir daha bahsetmemiş olması bunun en önemli göstergesidir. Ayrıca bu görevi yerine getirmemenin kendi geleceği açısından tehlike oluşturması Armağanşah'ın insani duygularla hareket etmesi engellemiş olmalıdır. Bu nedenle sultan

⁶⁴ KAYMAZ, 2009: 47

⁶⁵ İbn BİBİ, 2010: 156

⁶⁶ İbn BİBİ, 2010: 156; KAYMAZ, 2009: 49; TURAN, 2010a: 429

Keyhüsrev kardeşlerini bertaraf ederek tahtı için en büyük tehlikeyi ortadan kaldırmış oluyordu.

3-) Taceddin Pervane'nin katledilmesi

Bilindiği gibi Sadeddin Köpek atabey Şemseddin Altunapa'yı ortadan kaldırmak için Taceddin Percanenin yardımına ihtiyaç duymuştu. Amacına ulaşmak için onunla ittifak kurmuştu. Ancak Altunapa bertaraf edildikten sonra Sadeddin Köpek düşmanca bir tavırla ona cephe almaya başladı. Çünkü Sadeddin Köpek amacına ulaşmıştı. Şemseddin Altunapa'nın yok edilmesi onun için öncelikli hedefti. Buna ulaşmak için her yolu denemiş ve Taceddin Pervane'nin yardımını bile almıştı. Ancak Şemseddin Altunapa artık olmadığına göre, Sadeddin Köpek'in de Taceddin Pervane'yi yanında tutmasına gerek kalmamıştı. Bu nedenle onu safdışı bırakabilmek için, büyük bir psikolojik baskıya başladı. Bu baskıya dayanamayan Taceddin Pervane ise, artık Sadeddin Köpek ile birlikte çalışmayı bırakarak kendisine ikta olarak verilen Ankara gitti ve hayatının geri kalanını gözden uzak bir şekilde geçirmeye başladı. Ancak Taceddin Pervane'nin bu gidişi, Sadeddin Köpek'in gazabından kurtulmasına yetmemiş, sadece kendini bekleyen sonu geciktirmişti.

Sadeddin Köpek iyi bir oyun kurucuydu. Devlet adamlarını ortadan kaldırmak için ürettiği hayali sebepler itiraza yer bırakmayacak derecede inandırıcıydı. Onun bu özelliği şüphesiz siyasi zekâsının ve kavrayışının gelişmiş olduğunu gösteriyordu. Zira Taceddin Pervane'nin bertaraf edilmesi için ürettiği bahane bunun en önemli örneklerindendi. Sadeddin Köpek sultanın kardeşleri İzzeddin Kılıçarslan ve Rükneddin'i Uluborlu'ya hapsedip Konya'ya dönerken, Akşehir'de kısa bir mola vermişti. Bu sırada Sadeddin Köpek'in yanına gelen haberciler Taceddin Pervane'nin Ankara'ya geldikten sonra Harput melikinin çalgıcı, güzel sesli bir cariyesini satın almadan yatağına aldığını haberini verdiler.⁶⁷ Bu haber Sadeddin Köpek'in beklediği fırsatı yaratmıştı. Artık Taceddin Pervane'yi ortadan kaldırmak için geçerli

⁶⁷ İbn BİBİ, 2010: 156; TURAN, 2010a: 430

bir neden bulmuştu. Derhal harekete geçen Sadeddin Köpek din adamları ve kadıları yanına çağırarak onlara “**velinimetinin bir mensubuyla zina yapan bir kişi hakkında şeriatın hükmü nedir?**” diye sordu. Soru karşısında din adamları ve kadılar tereddütsüz bir şekilde “**recm olunması gerekir**” diyerek fetva verdiler. Bu fetvayı alan Sadeddin Köpek soluğu sultan Keyhüsrev’in yanına aldı. Taceddin Pervanenin durumunu sultana bizzat kendisi anlattı. Ayrıca sultanı etkilemek için elindeki fetvayı göstererek “**Eğer ki bu cezayı uygulamada tereddüt ederseniz halk size cephe alır, hanedana bile el uzatır.**” dedi. Bunun üzerine sultan Keyhüsrev sarhoşluğunun da etlisiyle, Taceddin Pervane’ye gereken cezanın verilmesi için Sadeddin Köpek’i memur kıldı. Hatta ona bir yüzük ve sultan onaylı bir ferman verdi. Hemen yola çıkan Sadeddin Köpek iki günde Ankara ulaşarak gizlice saraya gitti. Taceddin Pervane ve devlet adamlarını toplayıp sultanın fermanını yüksek sesle okudu. Fermanı okuduktan sonra verdiği emirle Taceddin Pervane’yi yakalattı. Taceddin Pervane ise, beklemediği bu gelişme karşısında bir nevi şok halindeydi. Birkaç gün malı, mülkü ve servetine ulaşılacak için bekletildi. Mal varlığı öğrenildikten sonra Ankara meydanına götürüldü. Ankara’da Taceddin Pervanenin seveni çoktu. Zira nazik, kibar ve âlim bir kişi olmasından dolayı ona gül bile atmaya kıyamazlardı. Ancak Sadeddin Köpek bu zatı göbeğine kadar gömdürdü ve hakkında verilen emiri okuyarak recm edilmesini bildirdi. Ardından atılan taşlarla Taceddin Pervane şehit edildi. Sonrasında ona ait tüm mallara el konularak hazineye aktarıldı.⁶⁸

Taceddin Pervanenin öldürülmesinden sonra Sadeddin Köpek devlet içerisinde korkunç bir güce ulaşmıştı. Onun girişimleri sonucunda Kayır han, Seyfeddin Altunapa ve Taceddin Pervane öldürülmüştü. Sıranın kendilerine gelebileceği korkusuyla kimse Sadeddin Köpek’e muhalefet edemiyordu. Zira Sadeddin Köpek de giderek acımasızlığını ve ahlaksızlığını artıyordu. Kendisine duyduğu güven o kadar artmıştı ki Türkiye Selçuklu tahtına göz dikecek seviyeye ulaşmıştı. Uydurduğu sahte bir hikâyeye tahta çıkmaya bile kalkışmıştı.

⁶⁸ İbn BİBİ, 2010:157; TURAN, 2010a: 430

4-) Sadeddin Köpek'in rakipsiz kalması

Taceddin Pervane'nin öldürülmesinden sonra Sadeddin Köpek'in karşısında durmaya kimse cesaret edemiyordu. Elde ettiği güç ve itibar diğer devlet adamlarının hayal edemeyeceği seviyeye ulaşmıştı. Kendinden emin bir vaziyette Konya'ya dönen Sadeddin Köpek artık devlet kademesindeki tüm rakiplerini bertaraf etmek için harekete geçti. Zaten Kayır han ile başlayan tasfiye hareketi Şemseddin Altunapa, sultanın üvey annesi Melike Adilliyye ve sultanın kardeşleri İzzeddin Kılıçarslan ve Rükneddinle devam etmiş ve Taceddin Pervane'nin recm cezasına çarptırılmasıyla sonuçlanmıştı. Sadeddin Köpek için geriye iki önemli rakip kalmıştı. Bunlar beylerbeyi Hüsameddin Kaymeri ve saltanat naibi Kemaleddin Kamyar'dı. Alâeddin Keykubad döneminden itibaren önemli hizmetlerde bulunan bu devlet adamları, sultan Keyhüsrev'in saltanatıyla yıldızı parlayan Sadeddin Köpek'in karşısında geri plana düşmüştü. Adeta Sadeddin Köpek'in kabul edilemez faaliyetlerini izlemekle yetiniyorlardı.

Sadeddin Köpek Sümeysat kalesini fethettikten sonra geriye kalan bu iki rakibini de ortadan kaldırıp devlet kademesinde tek güç olmayı planlıyordu. Bu nedenle sultanın yanına geldiği günden itibaren Hüsameddin Kaymeri ve Kemaleddin Kamyar hakkında sultana olmadık iftiralarda bulunuyordu. Asılsız suç ve yalanlarla onları karalıyordu. Özellikle Kemaleddin Kamyar hakkında Harizmi beyler karşısında elde ettiği başarısızlığı dile getiriyordu. Sonuç olarak tüm bu yalan ve iftiralara sultan Keyhüsrev'i inandırmayı başarmıştı. Birden bire iki kıymetli devlet adamını sultanın gözünden düşürmüştü. Sadeddin Köpek'in telkinleriyle hareket eden Sultan Keyhüsrev, Hüsameddin Kaymeri'yi Malatya'ya göndererek hapsedtirdi. Devlete önemli mevkilerde hizmet etmiş bu zata öyle bir zulüm layık görüldü ki, günlük yarım et ve iki ekmeğe muhtaç edildi.⁶⁹

Hüsameddin Kaymeri'yi Malatya'ya hapsedtikten sonra, Konya'ya gelen Sadeddin Köpek son rakibi Kemaleddin Kamyar için aynı planı uygulamaya başladı. Yalanlar ve iftiralarla sultanın gözünü boyadı ve

---

⁶⁹ İbn BİBİ, 2010: 159

sonunda Kemaleddin Kamyar'ı da Konya'daki Gavele kalesine göndererek hapsedirdi. Sadeddin Köpek'in son kurbanı olan Kemaleddin Kamyar bir süre sonra burada şehit edilerek hakkın rahmetine kavuştu.⁷⁰ Böylece Sadeddin Köpek devlet adamları içerisinde rakipsiz bir duruma gelmişti. Artık sultanlık dışında ulaşabileceği en üst noktaya erişmişti. Bundan sonra ki aşama sultanlıktı. Ancak Türk devlet gelenekleri Sadeddin Köpek'e daha fazlası için izin vermiyordu. Çünkü sultanlık kut'a sahip hanedan üyelerinin hakkıydı. Sadeddin Köpek bu hususu bilmekle birlikte iktidar hırsının önüne geçememiş ve hakkı olmayan tahta bile göz dikmişti.

C-) SADEDDİN KÖPEK'İN SÜMEYSAT KALESİNİ FETHETMESİ

Sadeddin Köpek tüm devlet adamlarına gücünü kanıtladıktan sonra Şam bölgesini ele geçirerek gücünü ülke sınırları dışına taşımak istiyordu. Bu zaman kadar elde ettiği siyasi gücü askeri bir başarıyla desteklemek istiyordu. Böylece hem sultanın gözündeki itibarı artacak hem de yapılacak fetihle adını herkese duyuracaktı. Bu nedenle Şam bölgesine yapılacak bu sefer Sadeddin Köpek için oldukça önemliydi. Küçük sultanın da iznini aldıktan sonra Anadolu ordusunu hazırlatarak Şam bölgesindeki Sümeysat kalesine doğru yola çıktı. Kaleye ulaştınca ordusundaki komutanlara verdiği emirlerle kuşatma faaliyetlerini başlattı. Kaledeki emir ve komutanlar Sadeddin Köpek'in ismini ve yaptıklarını daha önceden haber almış olacaktı ki, direnme adına fazla bir çaba göstermediler. Sadeddin Köpek'e haber göndererek, “ ***Herkesçe malumdur ki sultana karşı gelmeye kimsenin gücü ve cesareti yoktur. Eğer ki bize aman verir, eskiden beri atalarımızın saltanat sürdüğü ve idare ettiği bu kalede bulunanlara dokunmamak, mal ve mülklerimizi geri vermek, eşlerimize ve çocuklarımıza saldırmamak şartlarına razı olursanız kaleyi teslim ederiz***” dediler. Bu haber üzerine isteklerini kabul eden Sadeddin Köpek askerlerine verdiği emirle saldırıyı durdurdu ve hazırladığı bir ahd-name'yi kaleye gönderdi. Bunun üzerine kaleyi tahliye etmeye başlayan hükümdar ailesi

⁷⁰ İbn BİBİ, 2010: 160; TURAN, 2010c: 485

aşağı indirerek, Selçuklu sancağını aldılar ve kalenin en yüksek burcuna diktiler. Böylece Sadeddin Köpek arzuladığı başarıya ulaşmış ve Sümeysat kalesini ele geçirmişti.⁷¹

Sadeddin Köpek Sümeysat'dan gücüne güç katarak ayrılıyordu. Bu fetihle beraber devlet üzerindeki etkisini bir kat daha artırmıştı. Artık halkın gözünde de bir kahramandı. Kazandığı her başarıda ruhu okşanan Sadeddin Köpek'in gizli hedefine ulaşabilmesi için birkaç adımı kalmıştı.

D-) SELÇUKLU SOYUNA SÜRÜLEN KARA LEKE: SADEDDİN KÖPEK'İN HANEDAN ÜYELİĞİ İDDİASI

Sadeddin Köpek sinsi planının son aşamasına gelmişti. Tüm devlet adamlarını ortadan kaldırdıktan sonra ulaşabileceği en büyük makam sahip olmuştu. Küçük sultana karşı izlediği ikiyüzlü plan onu tek güç haline getirmişti. Tüm devlet işleri ondan soruluyordu. Keyhüsrev de sadece sultan unvanına sahip olarak tahtında oturuyordu. Hiçbir şeyle uğraşmadan gününü gün ediyordu. Devlet adamları ise Sadeddin Köpek'in bu durumundan rahatsız olsa da işlediği cinayetlerden korkarak sinmiş bir şekilde olup biteni izliyorlardı. Yaşanan tüm olaylar unutulmuşçasına herkes kendi işiyle uğraşıyordu. Ayrıca Sadeddin Köpek devlet kademelerine kendi adamlarını da yerleştirmişti. Kendisine karşı oluşabilecek tüm tehditleri bir bir ortadan kaldırmıştı.⁷²

Ancak Sadeddin Köpek'in iktidar hırsı bununla bitecek gibi değildi. Her zaman daha fazlasını istiyor ve en tepedeki güç olmayı arzuluyordu. Yani bir sonraki kurban sultan Keyhüsrev'in kendisiydi. Sultan'ın küçük yaşta olması, idrak ve kavrayıştan yoksun olması ve Sadeddin Köpek'e karşı duymuş olduğu sonsuz güven gözünü kör etmişti. Sadık yardımcısının amacını anlayamamıştı. Sadeddin Köpek'in ise, arzu ettiği makama ulaşabilmek için tek bir adımı kalmıştı. Ancak bu o kadar kolay olmayacaktı. Zira Türk devlet geleneğine göre sultanlık kut'a sahip hanedan üyelerini hakkıydı. Hanedana

⁷¹ İbn BİBİ, 2010: 158; KAYMAZ, 2009: 49; TURAN, 2010a: 430

⁷² KOCA, 2011: 428

mensup olmayan birinin tahta çıkması söz konusu değildi.⁷³ Şüphesiz Sadeddin Köpek bunun farkında olmakla birlikte sınırları zorlayan bir hareketle imkânsız gibi görünen bu durumun üstesinden gelmeye çalışacaktı.

Sadeddin Köpek Türk devlet geleneğinde ve ahlakında eşi benzeri olmayan bir harekete girişmişti. Sahte hikâye yazmak konusunda usta olması sebebiyle, elde ettiği gücü de kullanarak kendisini tahta taşıyacak bir hikâye uydurdu. Anlattığına göre, Sadeddin Köpek'in annesi Şehnar Hatun Konya eşrafından birinin kızıymış. Sultan Keyhüsrev'in dedesi (I. Gıyaseddin Keyhüsrev) bir gün Şehnar Hatunu görüp aşık olmuş. Bir gece onu gizlice sultanın odasına götürmüşler. Bu görüşmeden sonra Şehnar Hatun hamile kalmış. Ancak bu durumu annesinden başka kimseye söyleyememiş. Aradan iki ay geçtikten sonra Şehnar Hatun'u Sadeddin Köpek'in babasıyla evlendirmişler. Adamcağız zevcesinin zifaf gecesi hamile olduğunu zannetmiş ve yedi ay sonra Sadeddin Köpek dünyaya gelmiş.⁷⁴ Bu hikâye

⁷³ Türk tarihinde gelenek dışı iktidar değişikliğinin ilk örneği Uygurlarda görülmüştür. Hanedan değişikliği ile sonuçlanan bu gelişme kaynaklarda belirtilmesine rağmen, darbenin yapılarıyla ilgili teferruatlı bir bilgi bulunmamaktadır. Tun Baga Tarkan, Uygurlara en parlak dönemini yaşatan Böğü Kağanın veziridir. Vezirliğinin yanında Böğü kağanın dayısı olduğu da iddia edilmektedir. 779 senesinde Çin ile Uygurlar arasında yaşanan gelişmeler sırasında Tun Baga Tarkan gücünü ve otoritesini bir hayli artırmıştı. Zaten Uygurlarda vezirler ile kağanlar arasında büyük bir dayanışma vardı. Alınacak tüm kararlarda birlikte hareket ediyorlardı. Tun Baga Tarkan'ın iktidarı ele geçirme girişimleri Çin'de yaşanan taht değişikliğiyle başlamıştı. Çin imparatoru T'ai-tsung ölünce yerine geçen Te-tsung, Uygurlara elçi göndererek kendisinin yeni imparator olduğunu ve eski dostluğu sürdürmek istediğini söylemişti. Ancak Böğü Kağan bu elçiyi fazla dikkate almamıştı. Çünkü Çin hâkimiyeti altındaki Uygurlara baskı yapıyor ve ticareti engelleyici faaliyetlerde bulunuyordu. Bu nedenle Böğü Kağan yeni imparatora karşı temkinli yaklaşıyordu. Ayrıca Sogdlar Çin'in içinde bulunduğu durumdan faydalanarak bir seferle topraklarına hâkim olmak istiyorlardı. Böğü Kağana da böyle bir sefer düzenlemesi için baskı yapıyorlardı. Böyle bir durumda sahneye çıkan Tun Baga Tarkan sultana verdiği nasihatlerle, Çin üzerine yapılacak bir seferin Uygur devletine ne gibi zararları dokunabileceğini anlatmaya çalışıyordu. Böğü Kağana "*T'ang büyük bir memleket ve asla bize karşı haince bir hareket etmedi. Önceki gün T'ai-yün'a girdiğimiz zaman onbinlerce koyun ve atı gasbettik. Ülkemize ulaştığımız zaman gördük ki mahvolmuşuz. Kıtık, yorgunluk vs. şimdi biz ülkemizi seferber eder, çok uzaklarda savaşır ve zafer kazanamazsak nasıl döneceğiz?*" diyerek onu kararından döndürmek istemişti. Ancak Çin'e sefer düzenleme konusunda kararlı olan Böğü Kağan fikrini değiştirmemişti. Bunun üzerine Türk tarihinde ilk olarak Tun Baga Tarkan hanedan üyesi olmadan tahta çıktı. Böğü Kağan'ı öldürerek Yağlakar hanedanının varlığına son verdi ve Aslanlar ailesinin ilk hükümdarı olarak tahta geçti. Tun Baga Tarkan bu faaliyetiyle Türk tarihinde ilk defa hanedan değişikliği yaşatan kişi olmuştur. Gayr-ı meşru yollara iktidarı ele geçirmiş olmasına rağmen, kendinden sonraki hükümdarlar onun soyunda çıkmıştır. Dolayısıyla Türk tarihinde gayr-ı meşru yollarla iktidarı ele geçirme girişimlerinde tek başarılı olan kişidir. GÖMEÇ, 2011: 93; ALMAS, 2010: 144

⁷⁴ İbn BİBİ, 2010: 157; TURAN, 2010a: 431

göre Sadeddin Köpek Selçuklu soyundan geliyordu. Dolayısıyla tahtta kendisinin de hakkının olduğunu iddia ediyordu.

Sadeddin Köpek'in bu hikâyesi Türk tarihinde benzeri olmayan bir hadiseydi. Ahlaki açıdan savunulacak bir tarafı olmamakla birlikte, iktidar hırsı yüzünden ailesini bile çiğnemişti. Ayrıca böyle bir hikâyenin doğru olması beklenemezdi. Zira Sadeddin Köpek bunu tahta meşru bir aday olabilmek için uydurmuştu. Eğer anlattığı hikâye doğru olmuş olsaydı bunu işin en başında dile getirirdi. Hatta Alâeddin Keykubad öldüğünde, sultan Keyhüsrev'i tahta geçirmek için çaba sarfetmez kendi hakkını kullanırdı. Ancak o tüm devlet adamlarını bertaraf ettikten ve sultan Keyhüsrev üzerinde otoritesini sağlamlaştırdıktan sonra böyle bir girişimde bulunabilmiştir. Dolayısıyla Sadeddin Köpek'in Selçuklu hanedanına sürdüğü kara leke sahte bir hikâyeden başka bir şey değildi. Ayrıca bu sultan Keyhüsrev'i tahttan indirme düşüncesinin de ilk aşamasıydı.

Sadeddin Köpek'in sultan Keyhüsrev'e karşı gerçekleştirdiği faaliyetlerden bir diğeri de onun Abbasi halifesinin gözünde itibarsızlaştırılmasıydı. Abbasi halifelerinin çetlerinde kullandıkları renk siyahtı. Türkiye Selçukluları Abbasi halifelerinin bu rengini benimseyerek kendi çetlerinde de siyah rengi kullanıyorlardı. Ancak Sadeddin Köpek yine sinsi bir planla sultan Keyhüsrev'in aklına girerek bunu mavi renge döndürdü. Daha sonra Abbasi halifesine gizlice haber göndererek “ ***Türkiye Selçuklu hükümdarı Abbasi halifesinin renginden utandığı için, kendi rengini değiştirdi***” dedi. Sadeddin Köpek'in bundaki amacı sultan Keyhüsrev'i Abbasi halifesinin gözünden düşürmek ve onları karşı karşıya getirmektir. Böylece sultan Keyhüsrev'in tahttan indirilmesi daha kolay olacaktı. Ancak bu olay bardağı taşıran damlaydı. Sadeddin Köpek'in davranışları birden bire değişince, küçük sultan bundan şüphelenmeye başladı. İçinde bulunduğu şartların vahametini görünce bir çıkış yolu aramaya başladı.

E-) SADEDDİN KÖPEK'İN ÖLDÜRÜLMESİ

Tek dostu ve sadık adamı olarak gördüğü Sadeddin Köpek'in bu davranışları sultan Keyhüsrev'i yıkmıştı. Bunca zamandır onun amacını

anlayamamış ve verdiği tavizlerle onu azılı bir rakip haline getirmişti. Muhakkak ki bunun en önemli sorumlusu kendisiydi. Devlet işlerinden uzak olması, dünyevi zevklerle günün gün etmesi ve Sadeddin Köpek'in işlediği cinayetlere ortak olması nedeniyle etrafında güvenilebileceği devlet adamı kalmamıştı. Akli başına gelmişti ancak iş işten geçmişti. Ancak en zayıf karakterdeki insan bile, kendi canı tehlikeye girdiğinde olağanüstü bir güçle donanır. Hayatını kurtarmak için hiç olmadığı kadar güçlü olur. Sultan Keyhüsrev'de de bu görülmüştür. Sadeddin Köpek kanlı ellerini sultana çevirince bu tehlikeden kurtulabilmek için büyük bir cesaret göstermiştir.⁷⁵

Bu arada Sadeddin Köpek'in arsızlıkları giderek artıyordu. Artık sultanın huzuruna izin almadan istediği gibi girip çıkıyordu. Öyle ki sultanı boğmak için elinde sürekli bir ipe dolaşıyordu. Gözdağı niteliğindeki bu hareket sultanı korkutuyordu. Artık bu duruma bir son vermesi gerekiyordu. Zira Sadeddin Köpek'in varlığı hem sultan Keyhüsrev'in iktidarını gölgeliyor hem de onu büyük bir endişeye düşürüyordu. Bu nedenle harekete geçen sultan gulaman-ı saraydan birini gizlice Sivas'ta bulunan Karaca candar'a gönderdi. Ona, "**Sadeddin Köpek tüm devlet adamlarını öldürdü, kılıç ve kemerle huzuruma gelip gidiyor, bir suikast yapma ihtimali vardır. Onun tutum ve davranışlarına gittikçe hayret etmekteyim ve gittikçe baskısı artıyor. Ne kadar acil olursa olsun tüm işinizi bırakarak derhal buraya geliniz. Zira artık onun işini bitirmek gerekmektedir.**" diye haber gönderdi. Karaca haberi alınca süratli bir şekilde hareket geçti ve kendi gulaman-ı hassalarından birini sultanın bulunduğu Kubadabad'a gönderdi. Karacanın geldiğini haber verdi. Karaca gizlice sultanın yanına gitmektense önce Sadeddin Köpek'in yanına gitmeyi ve onun güvenini kazanmayı uygun gördü. Bir gece ansızın Sadeddin Köpek'in sarayına gitti. Sadeddin Köpek devlet adamları içinde ondan başka kimseden korkmazdı. Karacayı görünce "**Sultan Keyhüsrevi mi ziyarete geldin?**" diye sordu. Ancak Karaca Sadeddin Köpek'in gururunu okşayıcı bir şekilde "**Ben sizin izniniz olmadan nasıl sultanın huzuruna çıkarım ve kendimi nasıl onun**

⁷⁵ KOCA, 2011: 432; TURAN, 2010a: 432

yakınında sayarım. Ben bundan sonra sizin dergâhınıza sığınmaktan başka bir şey bilmem” diyerek geliş amacını belli etmemek istedi. Sadeddin Köpek de Karacanın bu övücü sözlerinden bir hayli mutlu oldu. Böylece Karacanın gerçekten sultanı görmeye geldiğine inandı. Artık Karaca için işler biraz daha kolaydı, zira Sadeddin Köpek’in güvenini kazanmıştı. Birlikte eğlence düzenleyerek yediler içtiler. Sadeddin Köpek Karaca’ya izzet-i ikram da bulundu ve ertesi gün sultanın huzuruna çıkardı. Öncelikle kendisi sultanın yanına giderek Karaca’nın geldiğini bildirdi. Karaca içeri girerek sultanın elini öptü. Sultanla yaptıkları görüşmede Sadeddin Köpek’e karşı bir plan hazırladılar. Planı tertip etmek için sultan bir ziyafet verecekti. Bu ziyafet sırasında da Karaca ve yanındakiler Sadeddin Köpek’i öldüreceklerdi.⁷⁶

Konuşulduğu gibi sultan bir ziyafet verdi. Ziyafete tüm devlet adamları davet edildi. Herkes yedi, içti eğlendi. Bir ara Karaca hacet gidermek bahanesiyle sofradan kalktı. Yanındaki askerlerle birlikte kapının girişimde Sadeddin Köpek’i beklemeye başladı. Sadeddin Köpek dışarıya çıkınca Karaca elindeki sopayı onun başına salladı. Ancak başını sıyırarak omzuna isabet ettirdi. Ne olduğunu anlamaya çalışan Sadeddin Köpek hemen Karacanın boğazına sarıldı. Bu sırada Emir-i Âlem Toğan kılıcını çekerek Sadeddin Köpek’in üzerine yürüdü ve bir darbe vurdu. Kanlar içinde kalan Sadeddin Köpek can korkusuyla kaçarak kendisini şarabhaneye attı. Burada şarabdarlar Sadeddin Köpek’i görünce bıçak ve kılıç darbeleriyle onu öldürdüler.⁷⁷

Artık sultan Keyhüsrev derin bir nefes alabilirdi. Zira Sadeddin Köpek belasından kurtulmuştu. Sultan Keyhüsrev ibret olsun diye Sadeddin Köpek’in cesedini yüksek bir mahallede kafesin içine koydurarak teşhir edilmesini emretti. Vakti zamanında Alâeddin Keykubad, Kubadabad sarayında görevli Kemal adında birini yine Sadeddin Köpek’in iftira ve dolduruşlarıyla astırmıştı. Daha sonra bu kişiyi astırdığına pişman olmuş ve akraba ve yakınlarının tüm ricalarına rağmen bir müddet aslı olduğu yerden indirtmemişti. Ayrıca pişmanlığını dile getirmek için “**Bu mazlumun ölümüne**

⁷⁶ İbn BİBİ, 2010: 160

⁷⁷ İbn BİBİ, 2010: 161

sebeP olan kişi buraya asılmadıkça aşağıya indirilemez” demişti. Gerçektende Alâeddin Keykubad’ın vasiyeti gerçekteleşti ve bu zatın bedeni ailesine teslim olunarak defnedildi. Yerine de Sadeddin Köpek’in cesedi kafes içine konularak asıldı.

Sadeddin Köpek’in hayattayken yapmış olduğu kötülükler, öldükten sonra da insanları rahat bırakmamıştı. Sadeddin Köpek’in bedeni kafes içinde teşhir edilirken yaşanan bir hadise halk arasında şaşkınlıkla karşılandı. Bir gün şehir halkı Sadeddin Köpek’in vaziyetini görmek için toplanmıştı. Bir zat ona daha yakından bakabilmek için kafesin yanına kadar yaklaştı. Bu sırada birden bire kafesin zinciri koparak aşağı düştü ve altında kalan kişi can verdi. Sultan Keyhüsrev bu olayı işitince **“Hala onun şerrinden zarar görüyoruz”** diyerek Sadeddin Köpekten ne kadar bezliğini ortaya koymuştu.⁷⁸

Sadeddin Köpek belasından kurtulmuş olan sultan Keyhüsrev, onun bertaraf ettiği devlet adamlarının yerine yeni tayinler yaptı. İlk olarak Sadeddin Köpek’in bir köşeye attığı Celaledin Karatay’ı geri çağırarak Taşhane ile Hazine-i hassayı ona verdi. Vezirlik görevine ise, Mühezzibeddin Ali’yi getirdi. Kemaleddin Kamyar’dan boşalan saltanat naipliğine şemseddin İsfahaniyi atadı. Sadeddin Köpek’ten boşalan pervanecilik görevine Veliyeddin Tercüman’ı tayin etti. Son olarak bu beladan kurtulmasında emeği geçen ve büyük yardımlarını gördüğu Hüsameddin Karacayı emir-i candarlık göreviyle ödüllendirdi.⁷⁹

Böylece Türkiye Selçuklularında Sadeddin Köpek dönemi kapanmış oldu. Sultan Keyhüsrev’in yaptığı bu atamalar ve tayinler Sadeddin Köpek’in izini biraz olsun silmek amacıyla gerçekteleştirilmişti. Ancak devlet karanlık bir sona doğru hızla ilerliyordu. Çünkü sultan Keyhüsrev’in zafiyeti ve Sadeddin Köpek’in faaliyetleri devleti içinden çıkılmaz bir vaziyete getirmişti. Türkiye Selçuklu devleti bu olaydan sonra öyle iki olumsuzlukla karşılaşacaktı ki tekrardan toparlanmak imkânsız olacaktı.

⁷⁸ İbn BİBİ, 2010: 161

⁷⁹ İbn BİBİ, 2010: 161; KOCA, 2011: 436; TURAN, 2010a: 433

F-)SADEDDİN KÖPEK'TEN SONRA TÜRKİYE SELÇUKLULARININ İÇİNE DÜŞTÜĞÜ SIKINTILI SÜREÇ

Sadeddin Köpek'in öldürülmesiyle sultan Keyhüsrev için sıkıntılı günler sona ermiş gibiydi. Ancak devlet adamları bu süreçten büyük yara almıştı. Uzun yıllar boyunca devlete sayısız hizmetlerde bulunmuş devlet adamları Sadeddin Köpek tarafından yok edilmişti. Bu durum devleti sıkıntıya düşürüyordu. Ayrıca devletin içte ve dışta yaşadığı olumsuzluklar daha sıkıntılı günlerin habercisi gibiydi

Türkiye Selçukluları Sadeddin Köpek'in öldürülmesinden sonra iki büyük tehlikeyle karşılaştı. Bunlardan birincisi Baba İlyas Horasani'nin önderliğinde başlatılan Babailer isyanıydı. Sosyal ve dini içerik taşıyan bu isyan Türkiye Selçuklularını büyük ölçüde sarsmıştı. İkincisi ise Moğolların Anadolu'ya yaptığı baskıları artırması sonucunda gerçekleştirilen Köseadağ savaşında başarısız olunmasıdır.⁸⁰ Türkiye Selçuklularının sonunu hazırlayan bu iki gelişme şüphesiz birden bire ortaya çıkmış meseleler değildi. Alâeddin Keykubad'ın ölümünden sonra bile mevcut olduğu kudreti koruyan Türkiye Selçukluları bu olaylardan sonra toparlanma imkânı bulamamıştı. Peki, devleti sarsan bu iki gelişmede Sadeddin Köpek'in bir etkisi var mıydı? Sadeddin Köpek'in faaliyetleri Türkiye Selçuklularını büyük zorlukların içine düşürmüştü. Çünkü o devletin çıkarlarından çok kendi çıkarlarını düşünüyordu. Bu nedenle Sadeddin Köpek bu gelişmeler üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmada da körükleyici bir güç olmuştur.

Sadeddin Köpek'in Türkiye Selçuklularına ilk büyük etkisi Alâeddin Keykubad'ın öldürülmesindeki rolüdür. Sadeddin Köpek ve beraberindeki yerli devlet adamlarının sultana ihanet ederek veliaht İzzeddin Kılıçarslan yerine zayıf, idrak yeteneği olmayan Gıyaseddin Keyhüsrev'i geçirmeleri Türkiye Selçuklularına büyük zarar vermiştir. Her ne kadar bir tarihçinin tarihi olayları açıklarken yaşanmamış hadiseler ya da olasılıklar üzerinden konuşması pek doğru olmasa da Alâeddin Keykubad öldürülmesiydi ya da yerine İzzeddin Kılıçarslan geçseydi devlet bu kadar badirenin içine

---

⁸⁰ TURAN: 2010b, 296

girmeyebilirdi. Çünkü zayıf bir otoriteye sahip olan sultan Keyhüsrev Sadeddin Köpek'in güçlenmesine neden olmuş ve babasından aldığı mirası iyi bir şekilde koruyamamıştır. Bu durumda devletin büyük uçuruma doğru sürüklenmesine neden olmuştur.

Alâeddin Keykubad'ın öldürülmesiyle başlayan süreç Türkiye Selçuklularında geleneksel politikanın terk edilmesinin başlangıcı olmuştur. Sadeddin Köpek'in de içinde bulunduğu bir grup devlet adamının onun ölümünden sonra izlediği siyaset devletin bu zorluklar karşısında acziyet yaşamasına neden olmuştur. Yassıçemen savaşından sonra Alâeddin Keykubad devlet adamları arasında denge kurabilmek için Harizmli devlet adamlarını Türkiye Selçuklu himayesine almıştı. Başta Kayır han olmak üzere birçok tecrübeli devlet adamı Selçuklu kadrolarında görevlendirilmişti. Sultanın bundaki amacı yerli devlet adamlarına karşı, Harizmli beylerle yeni bir güç dengesi oluşturmaktı. Ayrıca Harizmli devlet adamlarının tecrübelerinden faydalanmaktı. Ancak Sadeddin Köpek devlet dizginlerini ele alınca Alâeddin Keykubad'ın oluşturduğu bu dengeyi bozdu. Yerli devlet adamlarını güçlendirebilmek için, Harizm kökenli beylerin hepsini bertaraf etti. Bu durum devletin büyük ölçüde güç kaybetmesine neden oldu.

Sadeddin Köpek'in Harizmli beylerle beraber kendine rakip olabilecek yerli devlet adamlarını da ortadan kaldırmıştı. İktidar yolunda tek güç olmak isteyen Sadeddin Köpek sultanı etki altına alarak devlet içinde devlet haline gelmişti. Bu tasfiye hareketi sonucunda devlet kadrosunda tecrübeli eleman sıkıntısı yaşanmaya başlandı. Babailer isyanı ve Moğol tehlikesi karşısında bu eksiklik devletin doğru adımlar atmasını güçleştirdi.

Sadeddin Köpek'in sultan Keyhüsrev nezlinde büyük bir itibar kazanması da devlete karşı bu girişimleri artırmıştır. Sadeddin Köpek'in kurnaz ve sinsi bir yapıya sahip olması küçük sultan üzerinde otorite kurmasını kolaylaştırmıştı. Sadeddin Köpek adeta sultan Keyhüsrev'i oyuncağa çevirmişti. İsteddiği her şeyi yaptırıyor, istediği gibi sultanın huzuruna girip çıkabiliyordu. Bu durum Türkiye Selçuklu sultanının zayıf bir karakterde olduğunu ortaya koyuyordu. Dolayısıyla devletin içinde ve dışında fırsat bekleyen güçleri cesaretlendiriyordu. Sultan Keyhüsrev'in zayıf

otoritesinden güç alarak Baba İlyas Horasani Türkiye Selçuklu tarihinin en tehlikeli isyanlarından birini başlattı. Ayrıca Alâeddin Keykubad döneminde Anadolu'nun kapısında bekleyen Moğollar sultanın bu durumundan cesaret alarak saldırıya geçti. Üst üste yaşanan bu olumsuzlular sultan Keyhüsrev'in zayıf otoritesinin birer sonucuydu.

Görüldüğü gibi Sadeddin Köpek Türkiye Selçuklularına sadece yaşadığı dönem içerisinde zarar vermemiştir. Onun gerçekleştirdiği faaliyetler devletin ileriki dönemlerinde de etkili olmuştur. Ayrıca içte ve dışta bekleyen tehlikelerin körüklenmesine neden olmuştur. Bu nedenle Türkiye Selçuklarının bir nevi sonun getiren Babailer isyanı ve Köseadağ savaşında doğrudan olmada da dolaylı olarak Sadeddin Köpek'in tesiri vardır.

III. BÖLÜM

SADEDDİN KÖPEK'İN ŞAHSİYETİ

Türkiye Selçuklularına kara bir dönem yaşatan Sadeddin Köpek'in şahsiyeti ile ilgili dönemin en ayrıntılı bilgilerini sunan İbn Bibi ayrı bir başlık açmamıştır. Ayrıca onun fiziksel görünümü hakkında da herhangi bir bilgi vermemiştir. Ancak tarihi süreci anlatırken verdiği bilgilerde genel şahsiyeti hakkında önemli ipuçları bulunmaktadır.

Sadeddin Köpek, Alâeddin Keykubad döneminden itibaren devlet kademelerinde görev almaya başlamıştır. Bu dönemde pek göze çarpmayan Sadeddin Köpek büyük bir ihtimalle sıradan bir “*emir*” seviyesindeydi. İçinde iktidar hırsı olmasına rağmen sultanın yüce otoritesi karşısında kendisini ön plan çıkartacak faaliyetlerde bulunamamıştır. Ancak sultan Keyhüsrev dönemine gelindiğinde hızla yükselebileceği bir ortam bulmuştu. Sultan üzerinde kurduğu otoriteyle birçok önemli devlet kademesinde görev almıştı. Saltanat naibliği ve pervanecilik bunların başında gelmekteydi.⁸¹

Bunun yanında Sadeddin Köpek'in kullandığı unvan da son derece ilgi çekicidir. Onun “*Köpek*” unvanını kullanması birçokları tarafından garip karşılanırsa da bu unvan onu aşağılamaktan ziyade övmek için verilmişti. “*Köpek*” ismi ilk anlamının dışında bağlılığı, sadakati ve vefalılığı ifade ediyordu. Hatta o bu unvandan utanmak yerine, övünüyordu. Kendisine “*Köpek*” olarak hitap edildiğinde gururu okşanıyordu.⁸² Ancak onun şahsiyetini bu görev sorumluluklarından ziyade iktidarı ele geçirme adına attığı adımlar daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

---

⁸¹ KOCA, 2011: 438

⁸² Eğer ki Sadeddin köpek kullanmış olduğu unvanından çekinmiş veya utanmış olsaydı, yaptırmış olduğu “Zazadin Han'ının” kitabesine bunu yazdırmazdı. KOCA, 2011: 437

A-) KARAKTERİ

Sadeddin Köpek'i elde ettiği güce ulaştıran unsur ne onun elde ettiği makam ne de mevkilerdir. Onun bu güce ulaşmasındaki en büyük etken karakteridir. Sahip olduğu karakter yapısı onu diğer devlet adamları karşında baskın bir duruma getirmiştir. Ayrıca sultanla kurduğu yakın ilişkiler de onu bu yükselişinde etkili olmuştur.

Sadeddin Köpek'de bitmek tükenmek bilmeyen iktidar hırsının bulunuyordu. Onun tüm bu faaliyetleri gerçekleştirmesinin nedeni Türkiye Selçuklu tahtını ele geçirmektir. Bu hırs o kadar büyüktü ki, karşısında rakip tanımaz bir yaklaşımla amacına ulaşmayı göze almıştı. Hatta daha ileri giderek sahte bir aile ilişkisi bile uydurmuştu. Ahlaki değerleri hiçe sayarak ailesini bile amacına ulaşmada bir araç olarak kullanmıştı. Bazı insanların ruh halinde olduğu gibi Sadeddin Köpek de kilitlenmiş olduğu hedefine ulaşmak için her yolu mubah sayan bir karakterdeydi.

Sadeddin Köpek içinde bulunduğu siyasi şartlarda göre hareket ederdi. Alâeddin Keykubad zamanında emirlik görevini üstlenen Sadeddin Köpek bu dönemde pek fazla ön plana çıkmamıştır. Elbette Sadeddin Köpek bu dönemde de iktidar hırsına sahipti. Çünkü iktidar hırsı birdenbire ortaya çıkan bir durum değildir. Doğuştan gelen bir olgudur. Dolayısıyla en başından beri bu istek ve arzu onda mevcuttu. Ancak Alâeddin Keykubad'ın sahip olduğu kudret karşısında başarılı olma şansı oldukça düşüktü. Sadeddin Köpek de bu fark etmiş olacak ki bu dönemde pek fazla ön plana çıkmamıştır. Fakat sultan Keyhüsrev gibi zayıf karakterli bir hükümdar tahta geçince amacına ulaşabilmek için gerekli fırsatı bulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi Sadeddin Köpek ortamın siyasi şartlarına göre hareket etmeyi bilen bir kişiydi.

Sadeddin Köpek'in siyasi kavrayışı çok yüksekti. Çok zeki ve kurnaz bir yapıya sahip olan Sadeddin Köpek bu özelliği sayesinde izleyeceği faaliyetleri belirli bir düzen ve ön görüye göre gerçekleştirmişti. Atacağı her adımı büyük bir titizlikle düşünüyordu. Zaten bu özelliklere sahip olmayan birinin böylesine bir güce ulaşması beklenemezdi. Ayrıca devlet adamlarını

bertaraf ederken attığı iftiralar ve uydurduğu yalanlar kimi, nasıl görevden uzaklaştıracağını bildiğini göstermektedir. Dolayısıyla siyasi kavrayışının gelişmiş olduğunu burada anlayabilmekteyiz.

Sadeddin Köpek büyük bir oyun kurucuydu. Şüphesiz onun gerçekleştirdiği tüm faaliyetler ve verdiği kararlar planlıydı. Önceden planlanmış bu faaliyetleri zamanı gelince uygulamaya koymuştu. İlk olarak küçük sultanın güvenini kazanarak işe başlamıştı. Tüm devlet adamları hakkında sultana söylediği yalanlar ve attığı iftiralar sonucunda tek güvenilir kişi olarak kendini tanıtmıştı. Doğal olarak sultan ile arasında sarsılmaz bir bağ oluşturmuştu. Bu aşamadan sonra devlet yönetiminde tek güç olabilmek için devlet adamlarını teker teker tasfiye etmeye başladı. Sultandan aldığı güçle bu işlemi de tamamladıktan sonra son aşama olarak tahta çıkma teşebbüsünde bulundu. Sultan Keyhüsrev'i bile şaşkına çeviren bu girişim için hanedan üyesi olduğunu bile iddia etmişti. Ancak bu son teşebbüs amacına ulaşmamış ve yaptıklarını canıyla ödemişti. Görüldüğü gibi Sadeddin Köpek bu girişimlerini sadece olaylar karşısında verilen ani kararlar şeklinde değil, bizzat geçmişi olan ve üzerinde düşünülmüş bir plan dâhilinde gerçekleştirilmiştir.

Sadeddin Köpek insanların düşüncelerini etkileme gücüne sahipti. Kurnazlığının yanında bu özeliğiyle karşısındaki insanı etki altına almakta çok başarılıydı. Sultan Keyhüsrev'in küçük yaşta tahta geçmesi ona büyük bir avantaj sağlamıştı. Sultanla gittikleri Antalya'da iki ay yalnız kalmıştı. Bu süre zarfında sultanın üzerinde büyük bir etki kurdu. Küçük sultana anlattıklarıyla kendisini dost diğer devlet adamlarını düşman olarak gösterdi. Bu şekilde sultan üzerinde büyük bir etkiye sahip oldu. Öyle ki küçük sultan Sadeddin Köpek'e sormadan adım atamaz hale gelmişti. Bu durum Sadeddin Köpek'in insanları etkilemede ne kadar başarılı olduğunu ortaya koymaktadır.

Sadeddin Köpek halka adil davranırdı. Sadeddin Köpek iktidarı ele geçirebilmek için ne kadar yalanlar söylemiş ya da cinayetler işlemiş olsa da halka yaklaşımı her zaman farklı olmuştur. Devlet adamlarına karşı acımasız davranışlarının yanında halka merhamet ve adaletle yaklaşmıştı. Zira İbn Bibi'nin aktardığı bir hadise bunu açıkça ortaya koymaktadır. Sümeysat

kalesinin alınmasından sonra sürdürülen büyüklü küçüklü muharebelerden birinde askerlerin yükünü taşıyan bir deve civardaki köylülerden birinin tarlasına girmiştir. Tarlasının harp olduğunu gören köylü feryat ve figan ederek acziyetini anlatır. Olayı öğrenen Sadeddin Köpek derhal devenin sahibinin öldürülmesini emreder. Ancak ölüm korkusundan devenin sahibi ortaya çıkmaz. Ertesi gün sahip bulunamayınca Sadeddin Köpek tarlaya giren devenin götürülüp bir kavak ağacına asılmasını emreder. Böylece deve kendi işlediği suçun cezasını çekmiş olur. Bu örnekten de anlaşılacağı gibi Sadeddin Köpek halkı sorunlarının çözülmesine son derece önem vermiştir.⁸³

Sadeddin Köpek önüne çıkan fırsatları iyi değerlendiriyordu. İzlediği siyasetle kaderini kendisi belirlemiş olmasına rağmen, önüne çıkan bazı fırsatları da iyi bir şekilde değerlendirmişti. Harizimli beylerin ülkeden kaçmaları sırasında sultanın onları durdurması için görevlendirdiği Kemaleddin Kamyar başarısız olunca Sadeddin Köpek'in önüne büyük bir fırsat çıkmıştı. Sultan üzerindeki etkisini kullanarak Kemaleddin Kamyar'ın bu başarısızlığını sürekli dile getirmiş ve onun gözden düşürmesi sağlamıştı. Böylece bu gelişme sonrasında bir rakibini daha etkisiz hale getirmişti.

B-) KOMUTANLIK YETENEĞİ

Sadeddin Köpek bu özelliklerinin yanında askeri yeteneğe de sahip biri kişiydi. Elde ettiği siyasi gücünü askeri bir zaferle perçinlemek istemesi sonucunda Sümeysat kalesini kuşatmış ve kaleyi ele geçirmişti. Kuşatma sırasında askerinin sevk ve idaresini bizzat kendisi yapmıştı. Sümeysat kalesinin alınmasından sonra civardaki büyüklü küçüklü birçok kaleyi ele geçirerek bu gücünü ortaya koymuştu.

C-) KÜLTÜREL CEPHESİ

Sadeddin Köpek'in devlet adamlığı'nın yanında asıl mesleği mimarlıktı. Konya'da yaptırdığı Zazadin Han bunun en önemli örneğidir. Sadeddin Köpek han'a kendi ismini vermiş olmasına rağmen Rum kaynaklarına

---

⁸³ İbn BİBİ, 2010: 159

Zazadin olarak geçmiş ve zaman içerisinde bu isim kullanılmıştır. Yapımı Alâeddin Keykubad dönemine rastlayan han, Konya-Aksaray yolu üzerinde bulunmaktadır. 1236'da kapalı kısmı ertesi sene de açık kısmı tamamlanmıştır. Hanın duvarına işlenen kitabede "Emir'ül-müminin'in görev verdiği fetihler kazanmış dünya ve dini yücelten, Keyhüsrev oğlu Keykubad'ın saltanat günlerinde, Allah'ın rahmetine muhtaç zayıf kul Muhammed oğlu Köpek tarafından 1326 yılında iş bu eser yapıldı" yazarak Sadeddin Köpek'in ismi zikredilmiştir.⁸⁴

Mimarlık alanındaki ikinci örnek ise, Alâeddin Keykubad döneminde yaptırılan ve devlet adamları tarafından sıklıkla kullanılan Kubadabad Sarayı'nın inşasıdır. Sadeddin Köpek bu sarayı inşa ederek mimarlık konusunda ne kadar gelişmiş olduğunu ortaya koymuştur.

---

⁸⁴ **BURGU**, 2011: 255; **TURAN**, 2010c: 484

SONUÇ

Sadettin Köpek'in Türkiye Selçuklu tahtını ele geçirmek için başlattığı gayr-ı meşru girişim Türk tarihinin beklide en ibret verici dönemlerinden birini oluşturmuştur. Sultan Keyhüsrev'in zaaflarından faydalanarak, büyük hizmetlerde bulunmuş devlet adamlarını bir bir ortadan kaldırmıştır. Böylece devletin büyük bir zafiyet yaşamasına neden olmuştur.

Sadettin Köpek'in böyle bir teşebbüste bulunmasını birkaç unsurla açıklayabiliriz. Bunların başında iktidar hırsı gelmektedir. Sultan Keyhüsrev Türkiye Selçuklu tahtında meşru bir hükümdar gibi oturmasına rağmen devletin dizginleri Sadettin Köpek'in elindeydi. Ondan habersiz en ufak adım bile atamıyordu. Adeta Sadettin Köpek sultan Keyhüsrev üzerinde perde arkası bir iktidar kurmuştu. Hiçbir devlet adamının hayalini kuramayacağı bir güce ulaşmasına rağmen Sadettin Köpek bununla yetinmiyordu. Türk devlet geleneklerine göre tahta çıkamayacağını bilmesine rağmen, ondaki iktidar hırsı baskın çıkararak ve hanedan üyesi olduğunu bile iddia etmişti. Bu durum ondaki iktidar hırsının ne boyutlara ulaştığını ortaya koymaktadır.

İkinci unsur ise Sultan Keyhüsrev'in hükümdarda bulunması gereken özelliklerden yoksun olmasıdır. Küçük yaşta tahta geçmiş olması ve devlet işlerinden uzak olması onun zayıf otoriteli bir hükümdar olmasına neden olmuştu. Bu nedenle devlet işlerini kontrol edemiyordu. Zira iktidarda oluşabilecek en ufak bir boşluk, başka güçler tarafından doldurulacaktır. Sadettin Köpek de sultan Keyhüsrev'in bu durumunu farketmiş olacak ki, onun üzerinde böylesine bir etki sahibi olabilmıştır.

Oldukça zeki ve kurnaz bir kişiliğe sahip olan Sadettin Köpek giriştiği bu macerada en büyük hatayı, Sultan Keyhüsrev'in tahtına göz dikmekle yapmıştır. Çünkü bu son hamlesi gerçekleşmesi mümkün olmayan bir adımdı. Devlet geleneklerini hiçe sayarak ve hırslarına yenilerek attığı son adımını hayatıyla ödemişti. Herhalde onun en büyük zaafı da aşırı hırslarının gözünü kör etmesi olmuştur.

Sadeddin Köpek'in bu faaliyetlerinden yola çıkarak şu sonuca ulaşabiliriz ki, iktidar ortak kabul etmez bir olgudur. İktidara sahip olanlar ona sahip çıktıkları sürece tahta kalabilmektedir. Ayrıca bir kişinin iktidar gücü, daha tahta çıkmadan belli olabilmektedir. Onun bilgisi, becerisi ve en önemli tahta çıkış şekli gücü ile doğru orantılıdır. Zira güç ve mücadele yöntemiyle tahta çıkan kişiler diğer adaylara göre daha üstün olmaktadır. Ancak, tezimizde de gördüğümüz gibi, fazla bir mücadele göstermeden, devlet adamlarının yardımıyla tahta geçen kişiler ise daha zayıf bir iktidar gücüne sahip olmaktadır. Dolayısıyla güçlü bir iktidar için kuvvet ve mücadele yöntemi daha belirleyici bir unsurdur.

Sonuç olarak Sadeddin Köpek Türkiye Selçuklu devletine en zor dönemleri yaşatan bir devlet adamı olarak tarihe geçmiştir. Çoğu devlet adamının cesaret edemeyeceği bir şekilde devlet ricalini karşısına alarak iktidarı ele geçirmek istemiştir. Ancak bunda başarılı olamamış ve hayatını kaybetmiştir. Onun devlet üzerinde açtığı yara Türkiye Selçuklularını ileriki dönemlerde daha zor şartların içine itmiştir.

KAYNAKÇA

AKAL, Cemal Baki: **İktidarın Üç Yüzü**, Dost yay., Ankara, 2009

AKIN, Rıdvan: **TBMM Devleti**, İletişim yay., İstanbul, 2001

ALMAS, Turgun: **Uygurlar**, Selenge yay., İstanbul, 2010

BARTHOLD, V.V.: **Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler**, TTK, Haz: Yaşar Kazım Koprıman- İsmail Aka, TTK, Ankara, 2006

BLACK, Antony: **Siyasal İslam Düşüncesi Tarihi**, dost yay., Ankara, 2010

BAŞER, Sait: **Kutadgu Bilig'de Kut ve Töre**, İrfan yay., İstanbul, 2011

BERLE, Adolf: **İktidar**, Çev: Nejat Muallımoğlu, Tur yay., İstanbul, 1980

BİRSİN, Mehmet: **Hz. Peygamber'in Devleti**, Birleşik yay., İstanbul, 2006

BURGU, Yavuz Selim: **Anadolu Selçukluları Alâeddin Keykubad ve Zamanı**, Selenge yay., İstanbul, 2011

CAHEN, Claude: **Osmanlılardan Önce Anadolu**, Çev: Erol Üyepazarcı, T.V.Y.Y, İstanbul, 2011

CRONE, Patricia: **Ortaçağ İslam Dünyasında Siyasi Düşünce**, Çev: Hakkı Köni, Kapı yay., İstanbul, 2007

ÇANDARLIOĞLU, Gülçin: **Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü**, T.D.A.V., İstanbul, 2004

ÇAYCI, Ahmet: **Selçuklularda Egemenlik Sembolleri**, İz yay., İstanbul, 2008

ÇETİN, Halis: **Totaliter Soylu Gelenek**, Kadim yay., Ankara, 2010

DEVELLİOĞLU, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2005

DİYANET İSLAM ANSİKLOPEDİSİ

DÜŞÜNEN SİYASET: **İktidar**, S. 20, Lotus yay., Ankara, 2005

ERGİN, muharrem: **Orhun Abideleri**, Boğaziçi yay., İstanbul, 2006

EROĞLU, Hamza: **Türk İnkılap Tarihi**, Savaş yay., Ankara, 1990

ERSAN, Mehmet: **Türkiye Selçuklu Devletinin Dağılışı**, Birleşik yay., Ankara, 2010

FİŞEK, Kurthan: **Yönetim**, Kilit yay., Ankara, 2012

GORDLEVSKİ: **Anadolu Selçuklu Devleti**, çev: Azer Yaran, Onur yay., Ankara, 1988

GÖKDAĞ, Bilgehan Atsız- ÜÇÜNCÜ, Kemal: **Başlangıcından Günümüze Türk Destanları**, Akçağ yay., Ankara, 2007

GÖMEÇ, Saadetti: **Uygur Türkleri Tarihi**, Berikan yay., Ankara, 2011 tüm

HALL, John A. – IKENBERRY, John: **Devlet**, Çev: İsmail Çekem, İ.B.Ü.Y., İstanbul, 2005

HASSAN, Ümit: **Eski Türk Toplumunu Üzerine İncelemeler**, İstanbul, 2000
 : **İbn Haldun Metodu ve Siyaset Teorisi**, Doğubatu yay.,
 Ankara, 2010

İbn BİBİ: **Selçukname**, Çev: Mükrimin Halil Yinanç, Kitabevi yay., İstanbul,
 2010

İSLAM ANSİKLOPEDİSİ

KAYMAZ, NEJAT: **Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıtasü'd-din Keyhüsrev ve Devri**, TTK, Ankara, 2009

KAFESOĞLU, İbrahim: **Türk Milli Kültürü**, Ötüken yay., İstanbul, 2006

KAŞGARLI MAHMUD: **Divan-ı Lügati-t Türk**, Çev: Besim Atalay, TDK,
 Ankara, 1985

KOCA, Salim: **Selçuklu devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri**, Berikan
 yay., Ankara, 2011
 "İlk Müslüman Türk Devletlerinde Teşkilat" **Türkler Ansk. C.**
 5, Ankara, 2002

KÖSOĞLU, Nevzat: **Hukuka bağlılık açısından Eski Türk devletlerinde-İslam'da ve Osmanlı'da Devlet**, Ötüken yay., İstanbul, 2004

KÖYMEN, Mehmet Altay: **Büyük Selçuklu imparatorluğu Tarihi Alp Arslan ve Zamanı**, C. III., TTK, Ankara, 2011

LEWİS, Bernard: **İslam'ın Siyasal Söylemi**, Phoneix yay., Ankara, 2011
 : **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, TTK, Ankara, 2007

MALAZGİRT ARMAĞANI: TTK, Ankara, 1993

MERÇİL, Erdoğan: **Selçuklularda Hükümdarlık Alametleri**, TTK, Ankara, 2007

MERÇİL, Erdoğan- SEVİM Ali: **Selçuklu Devletleri Tarihi**, TTK, Ankara, 1995

MENDEL, Gerard: **Bir Otorite Tarihi**, İletişim yay., İstanbul, 2005

NİZAMÜ'LMÜLK: **Siyasetname**, Türkiye İş bankası Kültür yay., İstanbul, 2010

OPPENHEIMER, Franz: **Devlet**, Çev:Alaeddin Şenel- Yavuz Sabuncu, Phoenix yay., Ankara, 2005

ÖLMEZ, Mehmet: **Orhon-Uygur Dönemi Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları**, Bilgesu yay., Ankara, 2012

POGGI, Gianfranco: **Devlet**, Çev: Aysun Babacan, İ.B.Ü.Y., İstanbul, 2011

ROUSSEAU, Jean Jacques: **Toplum sözleşmesi**, Çev: Zafer Savaş, Nilüfer yay., Ankara, 2011

ROSENTHAL, Erwin I.J: **Ortaçağ'da İslam Siyaset Düşüncesi**, Çev: Ali Çaksu, İz yay., İstanbul, 1996

RUSSELL, Bernard: **İktidar**, Çev: Mete Ergin, Cem yay., İstanbul, 2002

SEVİM, Ali: **Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi**, TTK, ANKARA, 2000

SÜMER, Faruk: **Türk Devletlerinde Şahıs Adları**, T.D.A.V., İstanbul, 1999

ŞENEL, Alaeddin: **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Bilim ve Sanat yay., Ankara, 2011 2008

TEKİN, Talat: **Orhon Yazıtları**, TDK, Ankara, 2010

TEKİN, Yusuf, - ÇİFÇİ, Sabri: **Türkiye’de Parlamento**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007

TURAN, Osman: **Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi**, Ötüken yay., İstanbul, 2005

: **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Ötüken yay., İstanbul, 2010a

: **Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti**, Ötüken yay., İstanbul, 2010b

: **Osman Turan Makaleleri**, Haz: Altan Çetin, Bilal Koç, Kurtuba yay., Ankara, 2010c

UYUMAZ, emine: Sultan I. Alâeddin Keyhüsrev Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi, TTK, Ankara, 2003

YALÇIN, Semih: **Mustafa Kemal Atatürk Hayatı ve Eserleri**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006

YALÇIN, Semih- KOCA, Salim: **Mustafa Kemal Paşanın Anadolu’ya Geçişi**, Berikan yay., Ankara, 2005

YILDIRIM, Dursun: **Türk Bitiği**, Akçağ yay., Ankara, 1988

YUSUF HAS HACİB: **Kutadgu Bilig**, çev: Reşit Rahmeti Arat, TTK, Ankara, 1974

